

ТРЕТЯ МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ. КЕРІВНИЦТВО З ВПРОВАДЖЕННЯ

GUIDELINES ON THIRD MISSION OF UNIVERSITIES

**ТРЕТЯ МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ.
КЕРІВНИЦТВО З ВПРОВАДЖЕННЯ**

**GUIDELINES ON THIRD MISSION
OF UNIVERSITIES**

За ред. д. філос. н., проф. М. О. Нестерової

Методичний посібник

The above publication prepared in the frame of implementation Jean Monnet Centre of Excellence ESSIE - 101085552 - ERASMUS-JMO-2022-COE. Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the authors only and do not necessarily reflect those of the European Union or EACEA. Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Третя місія університетів. Керівництво з впровадження:
Т 66 методичний посібник / ред. д. філос. н., проф. М. О. Нестерова : Суми :
Університетська книга, 2025. 126 с.

ISBN 978-617-521-113-7

У керівництві з впровадження Третьої місії університетів висвітлено ключові аспекти реалізації Третьої місії: стратегічне планування, організаційні моделі, залучення зацікавлених сторін, моніторинг і оцінювання суспільного впливу. Документ базується на європейському досвіді та українських практиках, демонструючи, як університети здатні адаптувати глобальні підходи до локального контексту, сприяти сталому розвитку, підтримувати громади та забезпечувати інноваційні трансформації. Керівництво створене в межах проекту Еразмус+ KA2 UNICOM «Університети-Громади: Посилення співпраці» 10108307 – UNICOM – ERASMUS-EDU-2022- CBHE і призначене, насамперед, для університетів, які прагнуть системно розвивати свою Третю місію.

УДК 378.4:005.21(072)

TABLE OF CONTENTS

ANNOTATION (IN ENGLISH)	5
INTRODUCTION	9
1. THE THIRD MISSION OF UNIVERSITIES IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM	12
2. THEORY AND METHODOLOGY OF IMPLEMENTING THE UNIVERSITY THIRD MISSION	24
2.1. Main Directions of Third Mission Implementation	24
2.2. Methodology for Third Mission Implementation in the University	30
3. BEST PRACTICES OF THIRD MISSION IMPLEMENTATION BY PROJECT CONSORTIUM MEMBERS	40
3.1. Best Practices of the Third Mission in European UNICOM Partner Universities	41
3.2. Best Practices of the Third Mission in Ukrainian Consortium Universities	53
4. STRATEGIES FOR IMPLEMENTING THE UNIVERSITY THIRD MISSION	78
4.1. Models and Methods of University–Community Cooperation	78
4.2. Strategies for Integrating the Third Mission into Educational and Research Activities	94
5. RECOMMENDATIONS FOR IMPLEMENTING THE THIRD MISSION IN SOCIETAL ENGAGEMENT	111
5.1. Key Recommendations for Third Mission Development in Ukraine	111
5.2. Practical Guidelines for Establishing University–Community Engagement Centers	120

ЗМІСТ

ANNOTATION	5
ВСТУП	9
1. ТРЕТЯ МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	12
2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ	24
2.1. Основні напрями впровадження третьої місії університетів	24
2.2. Методологія впровадження третьої місії в університеті	30
3. КРАЩІ ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ УЧАСНИКАМИ КОНСОРЦІУМУ ПРОЄКТУ	40
3.1. Кращі практики Третьої місії європейських університетів- партнерів UNICOM	41
3.2. Кращі практики Третьої місії українських університетів – учасників консорціуму	53
4. СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ	78
4.1. Моделі та методи співпраці університетів та громад	78
4.2. Стратегії інтеграції Третьої місії в освітню та дослідницьку діяльність	94
5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ У АКТИВНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СУСПІЛЬСТВОМ	111
5.1. Основні рекомендації щодо розвитку третьої місії в Україні	111
5.2. Практичні рекомендації щодо організації центрів взаємодії з суспільством (з громадами)	120

ANNOTATION

The Guidelines on the Third Mission of Universities, developed within the framework of the Erasmus+ KA2 UNICOM project “Universities-Communities: Strengthening Cooperation” (101083077 – ERASMUS-EDU-2022-CBHE), offer a comprehensive examination of how higher education institutions (HEIs) can strategically and systematically implement their societal role. Rooted in both theoretical foundations and practical methodologies, the document integrates European and Ukrainian experiences to provide universities with tools, models, and recommendations for institutionalizing and enhancing their Third Mission (TM).

The Third Mission is conceptualized as the active engagement of universities with external stakeholders, aiming to generate public value through knowledge transfer, community cooperation, and social innovation. It emerges as an essential counterpart to teaching and research, driven by global demands for responsive, inclusive, and context-sensitive higher education systems. The Guidelines emphasize the strategic importance of the Third Mission in fostering regional development, sustainable transformation, and civic responsibility.

From a theoretical perspective, the Guidelines explore multiple interpretations of the TM: as a service to society, a function of entrepreneurial universities, a scientific hub, or an innovation ecosystem actor. It details how universities act as bridges within the university-business-community triangle. The TM involves both structured and informal formats of engagement, making it highly adaptable across institutions and regional contexts.

Methodologically, the Guidelines propose a structured approach to TM planning and implementation. It includes situational analysis, goal setting, institutional self-assessment, internal governance reforms, and development of partner networks. The role of quality assurance, stakeholder feedback, and long-term impact assessment is highlighted. Key tools include course and program development, joint events with civil and private sectors, community-based research, and intersectoral educational initiatives.

A significant part of the Guidelines is devoted to documenting best practices from European partner universities: the University of Genoa's work with vulnerable groups; Lund University's support for innovation ecosystems through incubation; the University of Latvia's civic outreach; Bielefeld's industry partnerships, Open Innovation Hub; and the Czech University of Life Sciences' rural and environmental innovation. These practices are evaluated not only for their outcomes but for their adaptability to different institutional and national settings.

The Ukrainian case studies emphasize resilience and creativity in the face of systemic disruption. Institutions such as Dragomanov Ukrainian State University (national coordinator), Sumy National Agrarian University, Vinnytsia National Medical University, and other participants of the UNICOM's consortium, demonstrate localized responses to the demands of war and reconstruction. Through ecological projects, health education, cybersecurity, and social cohesion programs, these universities exemplify how the TM can be a vehicle for societal healing and transformation.

The document also maps out diverse models of engagement, including the Stanford model (technology transfer), lab-based models (industry access), knowledge co-production, spin-off generation, business incubators, and whole-university ecosystem models. These are contextualized through their implementation

logic, actor configuration, and strategic aims. Beyond structural models, the Guidelines review engagement formats such as policy advocacy, lifelong learning, cultural collaboration, public science communication, campus-community interaction, and social entrepreneurship. An important result of the effective combination of education and research is also innovations in various areas that are important for the development of society and business. Innovations created by universities can be put into practice during the implementation of such an area of TM as cooperation. Among the tools through which TM is implemented, the Guidelines highlight the relevant topics of disciplines, courses of disciplines, educational programs, conducting educational and scientific events with the involvement of partners from business and government, and conducting educational events etc. These efforts enhance social cohesion, improve community well-being, and promote a progressive society, showcasing the synergy between education and societal transformation. The Guidelines outline several prominent models of university- community engagement, including the Stanford model focused on technology transfer, the laboratory model providing industry access to university facilities, the knowledge dissemination and collaboration model emphasizing the sharing of academic findings, the «spin-out» model centred on university-based startups, the incubator model supporting business development, and the ecosystem model advocating for university-wide engagement with various stakeholders.

The Guidelines offer actionable recommendations at multiple levels: policy, institution, and community. Universities are encouraged to integrate TM into their mission statements, revise governance structures, embed civic engagement in academic activities, and allocate resources for stakeholder cooperation. The importance of tracking both quantitative and qualitative impact is stressed, includ-

ing via monitoring systems, community feedback, and reporting mechanisms aligned with European indicators.

The Guidelines position the TM as an indispensable component of contemporary higher education, not as an auxiliary task but as a core function that links knowledge to society. Universities, through the TM, serve as mediators of sustainable development, democratic participation, and regional innovation. The UNICOM project, through its collective learning process, fosters a culture of transformation and public accountability across both European and Ukrainian institutions.

ВСТУП

Дане Керівництво з впровадження Третьої місії університетів (Guidelines On Third Mission Of Universities) підготовлено в межах міжнародного проєкту Еразмус+ KA2 UNICOM «Universities-Communities: Strengthening Cooperation» («Університети–Громади: Посилення співпраці») 101083077 – UNICOM – ERASMUS-EDU-2022-CBHE. Проєкт реалізується з 1 лютого 2023 року і спрямований на розвиток інституційної спроможності університетів до системної взаємодії з громадами через виконання Третьої місії – соціально значущої, партнерської та інноваційної діяльності вищої освіти.

Це Керівництво узагальнює найкращі європейські та українські практики, пропонує університетам чітку рамку для дій та підтримує українські ЗВО у розробці власних стратегій взаємодії з громадами. У ньому висвітлено ключові аспекти організації та оцінювання діяльності Третьої місії: потреба у стратегічних цілях, внутрішніх процедурах, сталих партнерствах та відкритості до залучення зацікавлених сторін через круглі столи, семінари, культурні ініціативи й інші комунікаційні та освітні формати. Підкреслюється важливість участі всієї університетської спільноти – викладачів, дослідників, студентів – у формуванні суспільно значущих ініціатив, які узгоджуються зі стратегічними пріоритетами Європейського Союзу у сфері вищої освіти.

Окрему увагу приділено моделям реалізації Третьої місії: від Стенфордської моделі передачі технологій до екосистемного підходу; від університетських бізнес-інкубаторів до соціального впливу кампусу як осередку громади. Розглянуто також інструменти залучення громадськості – такі як громадянське навчання, підтримка політик, культурна дипломатія, навчання впродовж життя, соціальні інновації.

У Керівництві показано, що кожен університет – це унікальна екосистема, яка формує власну модель Третьої місії залежно від локального контексту, ресурсів і партнерств. Університети Європи демонструють, як академічні знання стають драйвером сталого розвитку, інклюзивності та інновацій. Водночас українські ЗВО розвивають адаптивні підходи: трансформують глобальні ідеї у відповідь на локальні виклики – від екології до повоєнного відновлення, від кібербезпеки до громадського здоров'я.

Стійкість українських університетів у надзвичайних умовах – це приклад нової якості освіти, здатної співпрацювати з громадою, формувати довіру та зміцнювати соціальний капітал. Досвід партнерів проєкту UNICOM свідчить, що Третя місія не є додатком до викладання й науки – вона є їхнім продовженням у просторі суспільної відповідальності. У Керівництві висвітлено найважливіші аспекти організації та оцінювання діяльності третьої місії університету. Він підкреслює потребу в чітко визначених цілях, стратегічних планах дій, внутрішніх правилах і створенні надійних партнерських мереж. Розглядаються різні методи залучення зацікавлених сторін, такі як круглі столи, семінари та конференції.

Матеріали Керівництва базуються на поточному стані реалізації проєкту, який постійно оновлюється. Актуальні приклади, аналітичні звіти та навчальні програми доступні на

офіційному сайті www.unicom.community, що функціонує як платформа для обміну, співпраці та підтримки інституційного розвитку. Усі партнери UNICOM відкриті до діалогу, адже тільки разом ми здатні будувати громадянське суспільство, що вміє чути і діяти.

М. О. Нестерова, д. філос. н., професор,
керівник Центру соціальних інновацій в освіті
Українського державного університету імені Михайла
Драгоманова, національний координатор проєкту UNICOM

1. ТРЕТЯ МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах значних соціально-економічних трансформацій, якими характеризується розвиток сучасного світу, відбувається істотна зміна ролі та місця закладів вищої освіти у системі освіти, економіки та інших сферах суспільного життя. Якщо раніше пріоритетні завдання університетів обмежувалися переважно здійсненням освітньої та наукової діяльності, в останні десятиліття коло пріоритетів було переосмислено і розширено. Поряд із підготовкою фахівців та проведенням наукових досліджень (відповідно – першою та другою місіями) у діяльність університетів додалася соціальна функція – «третя місія», що проявляється у громадському служінні та реалізується у взаємодії університетів із органами влади, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями та місцевими громадами. Адже як стверджують автори¹ у довгостроковій перспективі розвитку міст рекомендовано передбачати план заходів із забезпечення безпеки людського капіталу та сприяння підвищенню рівня освіченості громади, що привнесе інноваційну складову й дозволить розвинути високотехнологічні виробництва.

Провідні університети світу все інтенсивніше розвивають свою третю місію, інтегруючи суспільний вплив у свої показники ефективності, узгоджуючи глобальні цілі сталого розвитку, розробляючи спеціалізовані оцінки, заохочуючи ініціативи

¹ Марова С. Ф. Збалансований розвиток соціо-еколого-економічних систем територіальних громад: стан та перспективи інноваційних перетворень (на прикладі Маріупольської ОТГ) [Розд. 5.3] / С. Ф. Марова, А. О. Чечель, Є. С. Драгомірова, О. В. Голтвенко // Проблеми та перспективи розвитку державного управління в умовах реформування : кол. монографія / за заг. ред. А. О. Чечель, Є. В. Хлобистов. – Бельско-Бяла (Польща) : Вища шк. економіки та гуманітаристики, 2017. – С. 383–406. URL : <https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6282>

студентів та отримуючи посилену підтримку від державної політики. Ці тенденції відображають цілісний підхід до переосмислення ролі і місця закладів вищої освіти у соціальному розвитку країн.

Потужне співробітництво в рамках проєктів Еразмус+ українських закладів вищої освіти з європейськими наблизило вітчизняні університети до міжнародних стандартів, дозволило запозичити найкращий досвід та підняти якість освіти не лише як послуги, а й соціального блага, що в свою чергу і висвітило необхідність виокремлення третьої місії українських університетів як необхідної складової розвитку сучасного закладу вищої освіти в тому числі в Україні.

Саме ця місія об'єднала ЗВО України та Європейського Союзу, українські та європейські громадські організації та Міністерство освіти і науки України в проєкт «Університети – громади: посилення співпраці» (UNICOM). Загальною метою проєкту є підвищення соціальної ролі університетів шляхом посилення взаємодії між університетами та громадами, що призведе до розробки національної політики з підтримки третьої місії університетів із забезпечення соціальної згуртованості, адаптивності, стійкості та процвітання в Україні.

Для досягнення цієї мети основними завданнями проєкту визначено:

- розроблення та обговорення національної політики щодо посилення третьої місії університетів і співпраці між університетами;
- розроблення типових стратегій взаємодії між університетами та громадами на основі їхніх потреб, спрямованих на підвищення громадянської активності та залучення громадян на основі принципів рівності, солідарності,

недискримінації та інклюзії, а також пілотування їх у закладах вищої освіти й залучених громадах;

- розвиток взаємодії між цільовими групами проєкту та зацікавленими сторонами щодо співпраці між університетами та громадою на основі європейського досвіду та практик у сфері інклюзії та гендерної рівності, кібербезпеки та цифровізації, екології та громадянської освіти тощо;
- забезпечення належної співпраці між партнерськими інституціями, цільовими групами та зацікавленими сторонами з метою своєчасної реалізації проєкту та вчасного звітування перед європейськими та національними органами влади;
- підвищення соціальної відповідальності та залученості університетів до громад через підвищення їх спроможності у сфері розвитку громад та місцевого лідерства;
- забезпечення якісної реалізації проєкту відповідно до найкращих європейських практик щодо змісту навчання та управління проєктом;
- підсилення взаємодії між цільовими групами проєкту та зацікавленими сторонами щодо співпраці між університетами та громадами на основі європейського досвіду та практики².

У межах проєкту проводяться семінари, тренінги, інтерактивні заняття, що допомагають викладачам і студентам краще розуміти роль громадського управління в сучасному суспільстві. Учасники проєкту організовують та беруть участь в навчальних візитах та обмінюються досвідом, аби в реальних

² Університет – громади: посилення співпраці. URL: <https://unicom.community/>

умовах ознайомитися з практикою ефективної реалізації третьої місії університетів у різних країнах³.

Попри те, що поняття «Третя місія університетів» набуло значного поширення у літературних джерелах та повсякденній діяльності закладів вищої освіти багатьох країн, єдиного підходу до розуміння цього поняття на сьогодні не сформовано.

Так, в публікаціях зарубіжних авторів, які досліджували це питання, зокрема зазначається, що Третя місія включає діяльність, яка виходить за межі традиційного навчання та дослідницьких місій, проливаючи світло на роль університету в служінні суспільству. У наш час університети все частіше звертаються до економічного розвитку, інновацій та соціального добробуту⁴. Третя місія університетів характеризується як: взаємодія університетів з їх соціально-економічним контекстом⁵; економічна і соціальна місія університетів та їх внесок у розвиток громад і територій⁶; просування університетами регіональних цілей⁷; безперервна освіта, просування інновацій, трансфер технологій, академічне підприємництво

³ Третя місія університетів: як виші та громади співпрацюють задля відновлення України. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/navchayemo-i-zrostayemo/tretya-misiya-306507/>

⁴ Sirine Haj Taieb (2024): Measuring the third mission of European Universities: A systematic literature review. *Society and Economy*. Volume 46: Issue 2. P. 147–167. DOI: <https://doi.org/10.1556/204.2023.00030>

⁵ Bengoa, A., Maseda, A., Iturralde, T., Aparicio, G. (2021): A Bibliometric Review of the Technology Transfer Literature. *The Journal of Technology Transfer* 46(5): 1514–1550.

⁶ Compagnucci, L., & Spigarelli, F. (2020). The Third Mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 161, 120284. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>

⁷ Adamakou, M., Niavis, S., Kallioras, D., Petrakos, G. (2021). Understanding the Regional Engagement of Universities from a Stakeholders' Perspective: The Case of the University of Thessaly, Greece. *Sustainability* 13(19): 10565.

та соціальна взаємодія з місцевими громадами⁸; діяльність, що спрямована на досягнення таких цілей, як: безперервна освіта (інтеграція підприємництва в освітні програми, залучення та розвиток талантів), трансфер технологій та інновації (включно з управлінням інтелектуальною власністю), соціальна взаємодія, що охоплює регіональний, національний та міжнародний контексти⁹; сукупність всіх видів діяльності, пов'язаних із створенням, використанням та застосуванням університетських знань, можливостей і ресурсів за межами академічного середовища¹⁰.

У зарубіжних публікаціях відзначається, що історично першою моделлю Третьої місії університетів стала модель «підприємницького університету», яка передбачає поєднання викладання, досліджень та підприємницької діяльності. Поява цієї моделі обумовлена прагненням залучити в університети додаткові кошти внаслідок недостатності державного фінансування. Розвиток технічних наук та зростаючий інтерес промисловості до університетських лабораторій також сприяли зрушенням в бік академічного підприємництва. Згодом концепцію Третьої місії університетів було розширено, і наразі Третя місія розглядається як така, що включає в себе, але не обмежується комерціалізацією наукових досліджень. У широ-

⁸ Mariani, G., Carlesi, A., Scarfò, A. (2018): Academic Spinoffs as a Value Driver for Intellectual Capital: The Case of the University of Pisa. *Journal of Intellectual Capital* 19(1): 202–226.

⁹ De la Torre, E., Casani, F., Sagarra, M. (2018): Defining Typologies of Universities through a DEA-MDS Analysis: An Institutional Characterization for Formative Evaluation Purposes. *Research Evaluation* 27(4): 388–403; Secundo, G., Perez, S., Martinaitis, Ž., Leitner, K. (2017): An Intellectual Capital Framework to Measure Universities' Third Mission Activities. *Technological Forecasting and Social Change* 123: 229–239.

¹⁰ Molas-Gallart J., Castro-Martínez E. (2007). Ambiguity and conflict in the development of 'Third Mission' indicators. *Research Evaluation*, Volume 16, Issue 4: 321–330.

кому розумінні третя місія охоплює всі послуги, які надаються університетом суспільству, окрім викладання і досліджень¹¹.

Останнім часом питання, що стосуються розуміння сутності та реалізації Третьої місії університетів, привертають увагу й українських дослідників, що представляють різні галузі наукового знання. Зокрема, ці питання розглядалися у працях Н.С. Васиньової, О.І. Кравченко, Є.М. Хрикова¹², М.М. Рогожі та С.В. Курбатова¹³, Т.В. Сич¹⁴ та ін. Спираючись на зарубіжні джерела, українські автори розглядають Третю місію як таку, що визначає економічні та соціальну роль університету, його внесок у розвиток громад і територій, а також характеризує його вплив на суспільство¹⁵. Зокрема, Третя місія університету передбачає здійснення соціально орієнтованої просвітницької діяльності для різних адресних груп населення; задоволення потреб мешканців громад в отриманні різноманітних

¹¹ Compagnucci, L., & Spigarelli, F. (2020). The Third Mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 161, 120284. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>

¹² Васиньова Н. Проблеми реалізації «третьої місії» в умовах трансформувальної ролі університетів. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 2 (7). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-200-208](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-200-208); Кравченко О. Реалізація третьої місії закладу вищої освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 5 (7). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-5\(7\)-84-92](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-5(7)-84-92); Хриков Є.М., Васиньова Н.С. Сутність третьої місії університетів. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 2 (7). С. 682–691. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-682-691](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-682-691); Кравченко О.І., Васиньова Н.С., Хриков Є.М. Взаємодія закладів вищої освіти з територіальними громадами: кол. монографія. Полтава. ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2023. 127 с.

¹³ Рогожа М., Курбатов С. Місія університету в західноєвропейській культурі (етичні та соціологічні аспекти). *Філософія освіти*. 2017. № 2 (21). С. 29–45.

¹⁴ Сич Т.В. Роль уряду щодо впровадження третьої місії в українських університетах в умовах євроінтеграції. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. Спецвипуск. С. 123–128.

¹⁵ Васиньова Н. Заходи забезпечення і підтримки реалізації «третьої місії» університету в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. *Університети і лідерство*. 2024. № 18. С. 153–161.

форм безперервної і додаткової освіти в доступній формі; підготовку пропозицій, експертних висновків, законопроектів, спрямованих на підвищення якості життя в регіоні, для виконавчих і законодавчих органів влади; участь у формуванні нової наукової, культурної та бізнес-еліти регіону, здатної до модернізації суспільства та розвитку інноваційної діяльності; збереження та примноження культурних традицій територіальної громади області, розвиток традицій толерантності та культурного розвитку регіону, патріотизму¹⁶. При цьому формати реалізації Третьої місії різними закладами вищої освіти характеризуються певними особливостями, які визначаються профілем того чи іншого закладу, його відомчою належністю, місцезнаходженням та іншими чинниками.

Варто відзначити, що у Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI ст., ухваленій на конференції UNESCO у 1998 р., йдеться про місію вищої освіти, що полягає у сприянні стійкому розвитку та вдосконаленню суспільства. З урахуванням цього, деякі дослідники висловлюють припущення, що дискурс про Третю (соціальну) місію вищої освіти активізувався саме з Всесвітньої декларації про вищу освіту для XXI ст.¹⁷

Окремі положення, що вказують на доцільність і необхідність реалізації Третьої місії університетів, одержали закріплення й на рівні національного законодавства. Так, згідно із Законом України «Про вищу освіту» до переліку основних завдань закладу вищої освіти віднесено, зокрема, збереження та примноження моральних, культурних, наукових ціннос-

¹⁶ Kravchenko O.I. Implementation of the third mission of a higher education institution. *Scientific innovations and advanced technologies*. 2022. № 5 (7). P. 84–92.

¹⁷ Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення: монографія / О. Оржель, М. Бойченко, О. Петроє та ін.; за ред. С. Калашникової, О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. С. 9.

тей і досягнень суспільства; поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян. Обумовлено, що автономія закладу вищої освіти зумовлює необхідність таких самоорганізації та саморегулювання, які є відкритими до критики, служать громадському інтересові, встановленню істини стосовно викликів, що постають перед державою і суспільством, здійснюються прозоро та публічно. Поряд із цим у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286 р., однією з операційних цілей визначено сприяння соціальній відповідальності закладів вищої освіти з метою розв'язання соціальних та екологічних проблем.

Реалізація університетами Третьої місії є важливим кроком у підвищенні їх конкурентоспроможності у певному стратегічному сегменті¹⁸. При цьому у контексті суспільних викликів, пов'язаних із воєнним станом, Третя місія набуває особливої актуальності. Вона дозволяє українським університетам виходити за межі традиційних завдань освіти та науки, перетворюючись на активних агентів соціальних змін. Через інтеграцію навчання, досліджень і практичних ініціатив університети мають змогу сприяти підтримці державної безпеки, розвитку кризових інновацій і формуванню громадянської відповідальності, що є суттєвими чинниками стабілізації та відновлення суспільства в умовах воєнного стану.

Зокрема, соціальна значущість реалізації Третьої місії університетів знаходить прояв в таких діяльнісних формах, як:

¹⁸ Кравченко О. І. (2023). *Шляхи реалізації третьої місії університету: Current questions of modern science. Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference*. World of Conferences, с. Tallinn, Estonia, pp. 39–41.

- надання експертної підтримки органам влади та місцевим громадам у вирішенні кризових ситуацій;
- розробка та провадження нових рішень у сфері безпеки, медицини, енергозабезпечення, інформаційних технологій та інших галузях, що є критично важливими під час воєнного стану та післявоєнного відновлення;
- організація інформаційних кампаній, практичних тренінгів і семінарів для підвищення обізнаності населення з питань цивільного захисту, психологічної підтримки та управління кризовими ситуаціями;
- підтримка та впровадження соціальних ініціатив та волонтерських рухів, що є важливими для забезпечення життєдіяльності та безпеки населення.

Водночас реалізація Третьої є засобом саморозвитку університету, робить університет більш органічною складовою суспільства, забезпечуючи численні тісні його зв'язки з навколишнім світом. Саме третя місія дозволяє університетам бути культуровідповідними та швидко реагувати на те, що відбувається в соціальному та природному середовищі. Третя місія завдяки спрямованості наукових досліджень на випередження, і як наслідок – розвивати та зберігати вищу освіту, перетворювати її у провідний чинник розвитку суспільства¹⁹.

Зазначені фактори стали підґрунтям для підготовки даного Керівництва з впровадження Третьої місії в університетах, яка має не меті:

- узагальнення та висвітлення наявних підходів щодо розуміння сутності та особливостей Третьої місії сучасних університетів;

¹⁹ Хриков Є.М., Васицьова Н.С. Сутність третьої місії університетів. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 2 (7). С. 682, 687. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-682-691](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-682-691)

- поширення напрацьованого досвіду реалізації Третьої місії університетами, що є учасниками вищезгаданого проєкту UNICOM («Університети – громади: посилення співпраці»);
- підвищення обізнаності представників українських університетів, стейкхолдерів та інших зацікавлених осіб з питань щодо впровадження, можливих форм та переваг реалізації Третьої місії;
- сприяння подальшому впровадженню та посиленню Третьої місії у різних закладах вищої освіти, що є однією з передумов розвитку громад і регіонів.

Використані джерела:

1. Васиньова Н. Заходи забезпечення і підтримки реалізації «третьої місії» університету в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Університети і лідерство. 2024. № 18. С. 153–161.
2. Кравченко О. І. (2023). Шляхи реалізації третьої місії університету: Current questions of modern science. Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference. World of Conferences, с. Tallinn, Estonia, pp. 39--41.
3. Марова С. Ф. Збалансований розвиток соціо-еколого-економічних систем територіальних громад: стан та перспективи інноваційних перетворень (на прикладі Маріупольської ОТГ) [Розд. 5.3] / С. Ф. Марова, А. О. Чечель, Є. С. Драгомірова, О. В. Голтвенко // Проблеми та перспективи розвитку державного управління в умовах реформування : кол. монографія / за заг. ред. А. О. Чечель, Є. В. Хлобистов. – Бельско-Бяла (Польща): Вища шк. економіки та гуманітаристики, 2017. – С. 383–406. URL : <https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6282>
4. Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення: монографія / О. Оржель, М. Бойченко, О. Петроє та ін.; за ред. С. Калашникової, О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. С. 9.

5. Рогожа М., Курбатов С. Місія університету в західноєвропейській культурі (етичні та соціологічні аспекти). *Філософія освіти*. 2017. № 2 (21). С. 29-45.
6. Сич Т.В. Роль уряду щодо впровадження третьої місії в українських університетах в умовах євроінтеграції. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. Спецвипуск. С. 123–128.
7. Третя місія університетів: як виші та громади співпрацюють за-для відновлення України. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/navchayemo-i-zrostayemo/tretya-misiya-306507/>
8. Хриков Є.М., Васиньова Н.С. Сутність третьої місії університетів. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 2 (7). С. 682, 687.
9. Adamakou, M., Niavis, S., Kallioras, D., Petrakos, G. (2021). Understanding the Regional Engagement of Universities from a Stakeholders' Perspective: The Case of the University of Thessaly, Greece. *Sustainability* 13(19): 10565.
10. Bengoa, A., Maseda, A., Iturralde, T., Aparicio, G. (2021): A Bibliometric Review of the Technology Transfer Literature. *The Journal of Technology Transfer* 46(5)
11. Compagnucci, L., & Spigarelli, F. (2020). The Third Mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 161, 120284. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>
12. De la Torre, E., Casani, F., Sagarra, M. (2018): Defining Typologies of Universities through a DEA-MDS Analysis: An Institutional Characterization for Formative Evaluation Purposes. *Research Evaluation* 27(4): 388–403;
13. Mariani, G., Carlesi, A., Scarfò, A. (2018): Academic Spinoffs as a Value Driver for Intellectual Capital: The Case of the University of Pisa. *Journal of Intellectual Capital* 19(1): 202–226.
14. Molas-Gallart J., Castro-Martínez E. (2007). Ambiguity and conflict in the development of 'Third Mission' indicators. *Research Evaluation*, Volume 16, Issue 4: 321–330.

Відомості про авторів:

1. **Захарченко Андрій Миколайович**, завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор. an_zaharchenko@ukr.net
2. **Драгомірова Євгенія Сергіївна**, старший інспектор відділення міжнародного співробітництва Донецького державного університету внутрішніх справ, к.е.н., доцент, ievgeniia.dragomirova@gmail.com

2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ

2.1. Основні напрями впровадження третьої місії університетів

Напрями Третьої місії (ТМ) університетів можуть бути визначені через сутність цього поняття. Згідно різних визначень та трактувань Третьої місії в роботі Compagnucci L. та Spigarelli F., ТМ розглядається різними авторами як концепція «підприємницького університету», «трансферу технологій», партнерства в моделі Triple Helix (взаємодія між університетом, промисловістю та урядом) або як широкий спектр заходів закладів вищої освіти з передачі знань суспільству та організаціям, а також просуванню підприємницьких навичок, інновацій, соціального добробуту та формування людського капіталу²⁰. Тарасенко О.С. зазначає, що Третя місія «реалізується не лише через підготовку висококваліфікованих фахівців для усіх секторів економіки, а також як центру науки та інновацій, генерування людського капіталу і формування системи цінностей для забезпечення суспільних благ як в економічній, так і в соціальній та екологічній сферах»²¹. Проректор із зовнішніх зв'язків та суспільного служіння Українського католицького університету Дмитро Шеренговський зазначає третю місію як «суспільне служіння, яке націлене на два пріоритети: цілеспрямовано використовувати академічні розробки для розв'язку

²⁰ Compagnucci, L. & Spigarelli, F. (2020) The third mission of university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 161, 120284. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>

²¹ Тарасенко О.С. Третя місія університету як новий вектор розвитку ЗВО України. Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 квітня 2023 року. Київ : КНУТД, 2023. С. 29-32.

суспільних проблем, і бути трансфером технологій та інновацій для приватного і публічного сектору». За його думкою, це принесення користь суспільству поза межами академічної сфери та тісна співпраця з бізнесом, владою та громадою²². Отже, враховуючи вищенаведено, можемо визначити, що ключовими напрямками Третьої місії є освіта, дослідження, інновації, співпраця з бізнесом, владою та громадою (рис. 1).

Може скластись хибна думка, що в умовах реалізації Третьої місії університетів освіта не є ключовим напрямом її реалізації, проте це є недостовірним, адже освіта залишається ключовим в формуванні та вихованні відповідального, ціннісно-орієн-

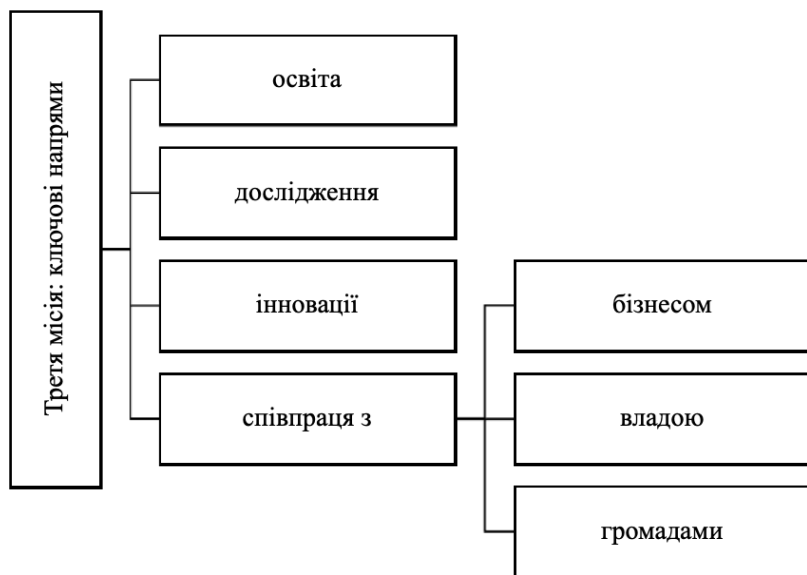

Рис. 1. Ключові напрями Третьої місії (за Д. Шеренговським)

²² 3. Д. Шеренговський Що таке третя місія університетів й чому вона важлива в час війни? Жовтень, 2024. URL : <https://ucu.edu.ua/news/shho-take-tretya-misiya-universytetiv-i-chomu-vona-vazhlyva-v-chas-vijny/>

тованого суспільства. Освіта передбачає опанування навичок та компетентностей, які сприятимуть трансферу знань та технологій для покращення результатів в соціально-економічній сфері. Освіта виступає передумовою успішної реалізації Третьої місії університетів та результується в ефективній співпраці між університетом, його здобувачами, бізнесом, владою та громадами. Такий напрям як дослідження так само є важливим в реалізації Третьої місії університетів, адже завдяки ньому створюються інновації, трансфер яких передбачається даною місією. Дослідження можуть проводитись як академічним персоналом, так й здобувачами освіти. Прикладом ефективного поєднання освіти та досліджень та виховання молоді орієнтованої на суспільні блага можуть слугувати досвід Національного університету біоресурсів і природокористування України (НУБіП). Кафедра виробничого та інвестиційного менеджменту даного університету зокрема впровадила викладання дисципліни «Основи соціального проєктування», яке формує у здобувачів компетентності з розробки проєктів соціального підприємництва. Студенти розробляють власні проєкти з впровадження інноваційних технологій в Україні, зі створення соціальних проєктів, які несуть суспільне благо, наприклад, проєкт відкриття кафе, де працюють особи з інвалідністю, проєкт проведення Family Day в Солом'янському парку м. Київ, проєкт благодійного забігу з прибирання території Голосіївського парку тощо. Крім того, на магістерській програмі «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проєктами» виконуються кваліфікаційні магістерські роботи, які серед інших також й охоплюють тематику, орієнтовану на досягнення Цілей сталого розвитку (бізнес-план вирощування зелені із застосуванням гідропонної технології), зростання соціально-економічної інклюзивності суспільства (бізнес-план відкриття школи соці-

ального підприємництва; проект створення реабілітаційного центру для військових та їхніх родин) тощо. Також поширена практика написання тез зі студентами по цим тематикам.

Результатом ефективного поєднання освіти та дослідження також стають інновації в різних сферах, які несуть важливе значення для розвитку суспільства та бізнесу. Інновації можуть бути як технологічні, підприємницькі, так й соціальні. Всі вони мають значення для розвитку суспільства, так як мають соціально-економічний ефект. Інновації, які створюються університетами можуть бути перенесені на практику під час реалізації такого напрямку Третьої місії як співпраця.

Співпраця може бути представлена співпрацею з бізнесом, владою чи громадами, про що буде наведено приклади далі. Взагалі, Третя місія передбачає тісну взаємодію цих трьох елементів з університетами. Ефективність цієї взаємодії може бути кращою при вивченні потреб та визначенні відповідного ним напрямку освітньої та дослідницької діяльності. Університет стає основою для виховання молоді, яка орієнтується в сучасних світових напрямках та діє відповідально, є носієм цінностей, які враховують інтереси різних груп та верств населення. Роль університету в цьому є визначальною, адже своєю освітньою та виховною політикою він має безпосередній вплив на це. Основні інструменти, за використання яких це стає можливим можуть бути представлені на рис. 2.

Одним з інструментів виступає впровадження тем в дисципліни, що викладаються, які дозволяють опанувати відповідні навички та оволодіти компетентностями. Наприклад, вивчення теми зі сталого розвитку при викладанні дотичних дисципліни по чи теми з соціальної відповідальності бізнесу при викладанні дисципліни «Менеджмент організацій». Також важливим інструментом є включення дисциплін в навчальний

Рис. 2. Інструменти реалізації Третньої місії університету

план. Прикладом таких дисциплін можуть бути: «Стратегія сталого розвитку» (Національний університет водного господарства та природокористування), «Основи інженерії та технології сталого розвитку» та «Корпоративна соціальна відповідальність» (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»), «Основи соціального проектування», «Біоекономіка» (НУБіП) тощо. Слід зазначити, що також одним з важливих інструментів

в реалізації Третьої місії університету є відкриття освітніх програм різного рівня, які б сприяли формуванню фахівця, який володіє компетентностями з трансферу інновацій від університету до бізнесу, влади та спільнот. Прикладом можуть слугувати програми «Управління неприбутковими організаціями» (магістр, Український католицький університет), «Управління проєктами» (в різних університетах України).

Проведення освітньо-наукових заходів, які залучатимуть як наукову спільноту, так й здобувачів різних рівнів, так й представників бізнесу, влади, громад, сприятимуть обміну досвідом, вивченню потреб та налагодженню співпраці між цими зазначеними групами осіб. Це може бути реалізовано у вигляді наукових конференцій, круглих столів, конкурсів проєктів, семінарів, зустрічей з практиками тощо. Важливим інструментом, який відображає можливу роль Третьої місії університету, є організація виховних заходів як-то благодійні збори на різні потреби, проведення тематичних конкурсів та вечорів з відповідних тематик, волонтерські ініціативи тощо.

Завдяки цим інструментам та їхній імплементації ми бачимо роль університетів в реалізації Третьої місії. Завдяки ним може бути сформована особистість з відповідним світоглядом, яка поважає нові вимоги до виробництва, дотримання певних етичних норм, орієнтована в нових світових парадигмах та напрямках (парадигма сталого розвитку, імплементація Green Deal), спрямована на їхню реалізацію та дію в межах дотримання цих тенденцій. Роль Третьої місії університетів також вбачається в виховуванні особистості орієнтованої на потреби суспільства, яка може поєднувати комерційні інновації із покращенням соціальної складової суспільства. Важливу роль також відіграють університети в побудові інклюзивного суспільства, шляхом надання знань щодо збалансованого роз-

витку економіки, врахування інтересів різних груп та верств суспільства при формуванні різних політик, розробці проєктів, імплементації програм. Це все сприяє ефективній реалізації ТМ університетів та формує підґрунтя для синергетичної роботи освітньої спільноти та бізнесу, влади та громад.

Використані джерела:

1. Compagnucci, L. & Spigarelli, F. (2020) The third mission of university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 161, 120284. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>
2. Тарасенко О.С. Третя місія університету як новий вектор розвитку ЗВО України. Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 квітня 2023 року. Київ : КНУТД, 2023. С. 29-32.
3. Д. Шеренговський Що таке третя місія університетів й чому вона важлива в час війни? Жовтень, 2024. URL : <https://ucu.edu.ua/news/shho-take-tretya-misiya-universytetiv-i-chomu-vona-vazhlyva-v-chas-vijny/>

Відомості про авторів:

Дєліні Марина Миколаївна, д. економ. н., професор, заступник керівника Центру Європейських студій соціальних інновацій в освіті УДУ імені Михайла Драгоманова, Marina.dielini@gmail.com

2.2. Методологія впровадження третьої місії в університеті

Як вже зазначалось, найбільш врегульованою є політика впровадження третьої місії в Італії. Згідно цей політиці італійський університет встановлює, проголошує та реалізує належну політику щодо Третьої місії, контролює її реалізацію, впроваджує політики та дії, спрямовані на забезпечення якості

в цій сфері. Наведемо практичний приклад настанов третьої місії Університету Східного П'ємонт²³.

Цей документ замінює «Настанови щодо діяльності Третьої місії Університету Східного П'ємонт» від 2021 року, які містили конкретні вказівки лише щодо громадської залученості (public engagement).

Кожен документ містить визначення, сфери дії та оцінку Третьої місії. Третьою місією називається сукупність дій, за допомогою яких університет безпосередньо взаємодіє з суспільством, сприяє його економічному, культурному та соціальному розвитку через трансформацію, надання у розпорядження та поширення знань, отриманих здебільшого в ході досліджень. Це інституційна відповідальність, яку університет має виконувати з урахуванням своїх специфік.

В Італії оцінка діяльності університетів з Третьої місії проводиться періодично Національним агентством з оцінювання університетської системи та досліджень (ANVUR) у межах оцінок якості наукових досліджень (VQR)²⁴.

ANVUR визначає такі сфери дії Третьої місії:

- оцінка інтелектуальної або промислової власності;
- академічне підприємництво;
- структури посередництва і трансферу технологій;
- виробництво й управління мистецькими й культурними благами;
- клінічні дослідження й ініціативи в охороні здоров'я;
- безперервна освіта та відкрите навчання;

²³ LINEE GUIDA PER LE ATTIVITÀ DI TERZA MISSIONE DELL'UNIVERSITÀ DEL PIEMONTE ORIENTALE. https://www.uniupo.it/sites/default/files/2021-11/linee_guida_3degmissione_08.07.2021_def.pdf

²⁴ LINEE GUIDA PER LE ATTIVITÀ DI TERZA MISSIONE DELL'UNIVERSITÀ DEL PIEMONTE ORIENTALE. https://www.uniupo.it/sites/default/files/2021-11/linee_guida_3degmissione_08.07.2021_def.pdf

- громадська залученість (public engagement);
- створення суспільних благ соціального, освітнього характеру та політики інклюзії;
- інноваційні інструменти на підтримку Відкритої науки (Open Science);
- діяльність, пов'язана з Порядком денним ООН 2030 і Цілями сталого розвитку (SDG).

Загальні принципи реалізації Третьої місії

Усі структурні підрозділи університету повинні сприяти реалізації Третьої місії, інтегруючи її до загальної стратегії розвитку.

Діяльності повинні бути задокументовані, трасовані (відстежувані) і оцінювані, щоб їх можна було враховувати під час зовнішніх оцінювань (зокрема VQR).

Ключове значення мають взаємодія з територією, поширення результатів досліджень, сприяння сталому розвитку, а також соціальна відповідальність.

Важливо відзначити, що до Третьої місії не належать:

- профорієнтаційні заходи,
- освітні практики з розвитку трансверсальних компетентностей (РСТО) та
- діяльність на замовлення третіх сторін.

Але наразі розвиток трансверсальних компетентностей може бути включений до сфери Третьої місії, це залежить від контексту та впливу. Адже, ключовим критерієм, який слід враховувати ще на етапі планування діяльності в фокусі Третьої місії, є вплив.

Вплив – це зміни, трансформації та покращення, що відбуваються у зв'язку з результатами впровадження Третьої місії, наприклад, наукових досліджень і мають ефекти для еконо-

міки, суспільства, культури, охорони здоров'я, довкілля, подолання нерівності. Вплив може мати як зовнішній, так і внутрішній характер.

Оцінювання впливу реалізації Третьої місії ґрунтується на таких чотирьох критеріях:

- соціальний, економічний і культурний вимір;
- релевантність до контексту;
- додана цінність для бенефіціарів;
- внесок університету.

Що стосується людських ресурсів, то слід зазначити, що усі викладачі та дослідники зобов'язані здійснювати діяльність Третьої місії – індивідуально чи колективно. Бажано, щоби така діяльність була пов'язана з їхньою науковою роботою. Також очевидно, що можливе співробітництво з іншими установами. Для більшої сталості та ефективності процесу реалізації рекомендується залучення студентів, стипендіатів та адміністративного персоналу.

Але ефективність процесу впровадження ЗМ залежить не тільки від залученості людей, потрібні певні технології та процеси забезпечення якості. Так, сам процес забезпечення якості реалізації ЗМ складається з чотирьох фаз:

1. Планування – формулювання цілей і дій на основі стратегічного плану.
2. Реалізація – виконання діяльності та моніторинг.
3. Оцінка – вимірювання результатів, впливу та відхилень.
4. Корекція – вдосконалення процесів на основі аналізу.

Також для успішної реалізації потрібне знати свої ролі та відповідальність

- Колегіальні органи – формують стратегічний план.

- Комісія з Третьої місії (центральна і департаментська) – розробляє щорічні та трирічні плани, консультується з громадами.
- Центральна адміністрація – координує різні сфери діяльності.
- Директор департаменту – відповідає за якість.
- Рада департаменту – затверджує плани.
- Служба з якості – контролює реалізацію.
- Оціночна група – оцінює ефективність і дає рекомендації.

Одним із важливих аспектів в провадженні Третьої Місії **є принципи та процедура оцінювання**. Зокрема, в кожному університеті мають бути обрані прозорі та чіткі критерії моніторингу та оцінювання. Вони мають враховувати наступне:

1. Необхідні умови

Щоб діяльність могла бути врахована як така, що належить до Третьої місії, вона має:

- бути відкритою для зовнішньої аудиторії;
- мати документальні підтвердження (програма, звіти, фото, афіші тощо);
- бути задекларованою відповідною структурою університету (департамент, центр, лабораторія).

2. Показники

Оцінка ґрунтується на таких показниках:

Кількісні: кількість подій, учасників, партнерів.

Якісні: тип аудиторії, рівень взаємодії, новизна, тривалість впливу.

Фінансові: наявність зовнішнього фінансування.

Комунікаційні: публічне висвітлення, медійне охоплення²⁵

²⁵ Politica della qualità di Terza Missione (https://www.unifg.it/sites/default/files/2022-01/Politica%20della%20qualita%CC%80%20della%20Terza%20Missione%20dell%E2%80%99Universita%CC%80%20di%20Foggia_Nov2021_0.pdf)

В кожному університеті, звичайно, згідно принципу незалежності та автономії є своя процедура оцінювання. Але, наприклад, в Університеті ді Фоджі, дотримуються певного порядку оцінювання ініціатив від конкретних департаментів.

Форма обліку та моніторингу діяльності Третьої місії
(на рівні університету)

1. Назва діяльності:
2. Короткий опис:
3. Період реалізації:
4. Відповідальний підрозділ або офіс:
5. Співорганізатори / партнери:
6. Внутрішні зацікавлені сторони (викладачі, дослідники, персонал):
7. Зовнішні зацікавлені сторони (громадськість, установи, асоціації тощо):
8. Категорія Третьої місії (відповідно до класифікації):
9. Очікуваний вплив:
10. Методи моніторингу та індикатори результату:
11. Відповідальний за заповнення форми:
12. Дата заповнення:

Подібна форма, але вже більш конкретизована, з описом конкретних заходів та джерел фінансування, відповідальних виконавців, тощо, подається від підрозділів університету.

Форма обліку та моніторингу діяльності Третьої місії
(подається від конкретного департаменту)

1. Назва департаменту:
2. Назва діяльності:
3. Відповідальний викладач / дослідник:
4. Період реалізації:
5. Категорія Третьої місії (відповідно до класифікації):
6. Цілі діяльності:

7. Тип аудиторії (студенти, громада, установи тощо):
8. Спосіб реалізації (курси, семінари, заходи тощо):
9. Результати / досягнутий вплив:
10. Джерела фінансування (якщо є):
11. Моніторинг і оцінка:
12. Висновки та пропозиції на майбутнє:
13. Дата та підпис відповідального:

Слід зазначити, що в цих формах, які заповнюються при реалізації Третьої місії, можна знайти всю відповідну інформацію для оцінювання та моніторингу, що дає можливість не тільки дізнатися про ефективність впроваджуваних заходів, а й корегувати та планувати наступні кроки в сфері Третьої місії.

Для більш ефективної реалізації Третьої місії, доцільно в університеті розробити та підтримувати **Портал Третьої місії**²⁶. Портал 3 М – це електронна платформа, де збирається інформація про всі активності Третьої місії за попередній рік. Вона служить:

- для статистичного обліку;
- для підтримки прийняття рішень;
- для звітності перед зацікавленими сторонами;
- для внутрішнього та зовнішнього оцінювання.

Також, як і інші інструменти цифрового документообігу, Портал 3М потрібно підтримувати, що, якнайменше, означає, що заповнення обов'язкове для викладачів і департаментів. Використання Порталу 3М може спростити створення певної «бази знань», яким може виступати **Каталог діяльності Третьої місії**. Для формування каталогу потрібно дослідити основні 10 сфер, а потім і інші подібні активності:

²⁶ LINEE GUIDA PER LE ATTIVITÀ DI TERZA MISSIONE DELL'UNIVERSITÀ DEL PIEMONTE ORIENTALE. https://www.uniupo.it/sites/default/files/2021-11/linee_guida_3degmissione_08.07.2021_def.pdf

патенти, стартапи, мистецтво й культура, медичні дослідження, освіта дорослих, популяризація науки, соціальні інновації, відкритий доступ, сталий розвиток тощо.

Для розуміння практики впровадження потрібно визначити основні етапи реалізації ініціатив в сфері Третьої місії. Адже, в процесі реалізації Третьої місії кожна ініціатива проходить 6 фаз:

1. **Проектування** – формування концепції.
2. **Пропозиція** – подання конкретної заявки в комісію по ЗМ з деталями.
3. **Схвалення** – включення поданої ініціативи в план Третьої місії.
4. **Реалізація** – проведення ініціативи ЗМ з моніторингом.
5. **Звітність** – внесення інформації у портал.
6. **Перевірка** – аналіз і підсумки року.

Також в практичній площині реалізації проектів ЗМ потрібно мати в розробці на рівні університету та, можливо, на рівні департаментів, наступні важливі документи:

1. **Форма подання ініціативи**, що включає всі ключові поля: назву, координатора, бюджет, SDG, партнери, цілі тощо.
2. **«Чек ліст» моніторингу**, що містить критерії, індикатори, вплив, охоплення, відгуки, ЗМІ, залучення, інноваційність тощо.

Слід зазначити, що для нашого консорціуму українських партнерів був важливим досвід італійських університетів в наступних сферах діяльності Третьої місії:

1. Діяльність на користь громадського здоров'я, до якої відносяться:

- клінічні випробування – дані про медичні дослідження (EudraCT, етапи, пацієнти).

- медичні пристрої – дослідження, дозволи, повідомлення в МОЗ.
- інші дослідження (спостереження, пацієнтська участь), що включають реєстри захворювань, асоціації пацієнтів, біобанки, клініки для вразливих груп.

2. Безперервне навчання, до якого відносяться:

- підвищення кваліфікації (неакадемічні програми для дорослих),
- безперервна медична освіта (ЕСМ) – сертифіковані курси,
- сертифікація компетентностей – включно з мігрантами, окремими уразливими групами населення,
- РСТО – програми «Школа – робота» (ex Alternanza scuola-lavoro)
- МООС – відкриті онлайн-курси (з сертифікатами або CFU/CFP)

3. Public Engagement (залучення громадськості), один із очевидних, ключових напрямів реалізації Третьої місії, включає в себе:

- активності без комерційної мети з соціальним, культурним або освітнім ефектом, спрямовані на неакадемічну аудиторію:
- фестивалі, дебати, блоги, публічні лекції,
- популяризація науки,
- охорона здоров'я (скринінги, кампанії)
- участь у формуванні політик citizen science, co-production – співдослідження та співвиробництво, яке є зараз одним із сучасних світових трендів.

Таким чином, **Система обліку, моніторингу та оцінювання діяльності Третьої місії** є не статичною, а динамічною, процесом постійного вдосконалення. Цей процес включає

в собі як Систему обліку, моніторингу й оцінювання дій Третьої місії, так і інструкції щодо діяльності, яку контролює університет і департаменти, включаючи заповнення форм для моніторингу діяльності (як на рівні університету, так і на рівні конкретних департаментів). По процедурі, передусім університет просить усі департаменти надати контактні дані адміністративного відповідального з питань Третьої місії, якому, разом із директором департаменту та координатором із забезпечення якості, буде надсилатися вся пов'язана комунікація.

Система обліку дозволяє ефективно виявити активності, що реалізуються в межах університету та департаментів, і оцінити їхній вплив на соціальний, культурний та економічний розвиток – як на місцевому, так і на національному й міжнародному рівнях. Організація процесу обліку, моніторингу, аналізу та оцінювання на рівні університету та департаментів описується у термінах хронології дій і відповідальності.

Використані джерела:

1. LINEE GUIDA PER LE ATTIVITÀ DI TERZA MISSIONE DELL'UNIVERSITÀ DEL PIEMONTE ORIENTALE. https://www.uniupo.it/sites/default/files/2021-11/linee_guida_3degmissione_08.07.2021_def.pdf
2. Politica della qualità di Terza Missione (https://www.unifg.it/sites/default/files/2022-01/Politica%20della%20qualita%CC%80%20della%20Terza%20Missione%20dell%E2%80%99Universita%CC%80%20di%20Foggia_Nov2021_0.pdf)

Відомості про авторів:

Нестерова Марія Олександрівна, д. філос. н., професор, керівник Центру Європейських студій соціальних інновацій в освіті УДУ імені Михайла Драгоманова, marja@nesterova.com.ua

3. КРАЩІ ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ УЧАСНИКАМИ КОНСОРЦІУМУ ПРОЄКТУ

Проект UNICOM став платформою для об'єднання зусиль українських та європейських університетів у реалізації Третьої місії – діяльності, що виходить за межі традиційної освіти й досліджень, спрямовуючи академічні знання на вирішення суспільних, екологічних та економічних питань. Цей розділ «Приклади кращих практик (Best Practices)» присвячений опису успішних кейсів, які демонструють, як заклади вищої освіти (ЗВО) поєднують наукові досягнення з практичними ініціативами для подальшої підтримки громад і просування сталого розвитку. Представлені проєкти охоплюють широкий спектр практичних та соціально значущих кейсів – від інноваційних освітніх платформ і технологічних розробок до соціальних програм, що відповідають європейським стандартам якості й інклюзивності.

Розділ поділений на два підрозділи, що відображають внесок партнерів консорціуму. Перший підрозділ **3.1. «Кращі практики Третьої місії європейських університетів-партнерів UNICOM»** – присвячений діяльності європейських університетів, таких як Університет Ґенуї (Італія), Лундський університет (Швеція), Університет Латвії, Університет прикладних наук Білефельда (Німеччина) та Чеський університет природничих наук у Празі. Ці заклади вищої освіти демонструють передові підходи до передачі знань, підтримки інновацій, підприємництва, гендерної рівності та екологічної стійкості та слугують прикладом для соціального розвитку у глобальному контексті.

Другий підрозділ **3.2 «Кращі практики Третьої місії українських університетів – учасників консорціуму»** – аналізує

ініціативи українських партнерів, зокрема Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Сумського національного аграрного університету, Вінницького національного медичного університету, Харківського національного університету радіоелектроніки, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького та інших, які зосереджуються на локальних потребах, таких як кібербезпека, інклюзія, соціальна згуртованість та повоєнне відновлення.

Ці приклади підкреслюють, як університети стають рушіями змін, адаптуючи свої ресурси до викликів сьогодення. Європейські партнери вносять інноваційні рішення та міжнародний досвід, тоді як українські заклади вищої освіти фокусуються на практичній підтримці громад у кризових умовах. Разом вони створюють модель співпраці, що сприяє обміну найкращими практиками та зміцнює роль вищої освіти у суспільстві.

3.1. Кращі практики Третьої місії європейських університетів-партнерів UNICOM

Університет Генуї, Італія

Фокус: Передача знань і технологій, просування культурного розвитку, інклюзії та сталого суспільного прогресу через освіту й підтримку громади.

Ключові ініціативи:

Університет Генуї активно реалізує свою Третю місію, спрямовану на сприяння розвитку суспільства через передачу знань і технологій, зміцнення соціальної ролі закладу вищої освіти та підтримку сталого розвитку й інклюзії. Одним із ключових проєктів університету є діяльність Відділу трансферу

знань і технологій, що є основним інструментом для обміну науковими досягненнями з громадськістю та промисловістю. Ця ініціатива допомагає переводити академічні напрацювання у практичні рішення, сприяючи економічному та соціальному прогресу в регіоні Лігурія.

Ключову роль у реалізації Третьої місії відіграє і Симуляційний центр Університету Генуї (UNiGe)²⁷.

Він виступає координатором і рушієм ініціатив, спрямованих на передачу знань і технологій у суспільство. Цей центр об'єднує зусилля різних факультетів і партнерів для створення інноваційних симуляційних програм, які сприяють практичному застосуванню наукових досягнень у соціальних і промислових сферах. Завдяки сучасним технологіям, таким як віртуальна реальність і моделювання, центр проводить тренінги для студентів, медиків, інженерів і представників громад, навчаючи їх вирішувати реальні проблеми – від підготовки до надзвичайних ситуацій до вдосконалення медичної практики. У 2024 році центр запустив проєкт із симуляції кризових сценаріїв для місцевих служб порятунку, підвищуючи їхню готовність до стихійних лих і підтримуючи сталий розвиток регіону. Він також координує проєкти, як-от UniGESenior і Програму тюремного університету, інтегруючи інклюзивні підходи в освіту та сприяючи соціальній адаптації вразливих груп, і посилюючи таким чином вплив університету на громаду.

Значну увагу UNiGe приділяє проєкту «Культурна спадщина», який зосереджений на популяризації багатої історичної, наукової та культурної спадщини Університету Генуї. Його мета – підвищити видимість університету в місті Генуя, зміцнюючи його зв'язок із місцевою громадою. У рамках проєкту проводяться заходи, спрямовані на висвітлення унікальних

²⁷ Джемело: <https://unige.it/en/strutture/SIMAV>

традицій і досягнень ЗВО, що сприяє формуванню гордості за його внесок у розвиток регіону та залученню громадян до культурного діалогу.

Ще однією важливою ініціативою є «Освіта впродовж життя» (UniGESenior), що пропонує курси та культурно-освітні заходи для людей віком від 45 років. Програма охоплює широкий спектр наукових дисциплін – від природничих до гуманітарних наук – і включає культурні заходи, глибоко пов'язані з традиціями Лігурії. Цей проєкт сприяє підтримці активного довголіття, надаючи його учасникам можливості для саморозвитку, соціальної взаємодії та набуття нових знань, що підвищує якість їхнього життя та інтегрує їх до громади.

Особливе місце займає Програма тюремного університету, яка реалізується у співпраці з Асоціацією соціального сприяння Sc'Art!, з Центром солідарності Compagnia delle Opera Лігурії, ARCI Genova та іншими партнерами. Ця ініціатива спрямована на підтримку ув'язнених і колишніх ув'язнених у процесі їхньої соціальної адаптації в регіоні Лігурія. Учасникам надаються освітні курси, професійні тренінги та психологічна допомога, що сприяють їхній реінтеграції у суспільство, розвитку підприємницьких навичок і формуванню активної громадянської позиції. Програма підкреслює важливість інклюзії та демонструє, як освіта може стати інструментом для подолання соціальних бар'єрів.

Ці проєкти відображають широкий підхід Університету Генуї до Третьої місії та охоплюють передачу знань, культурний розвиток, освіту впродовж життя та соціальну підтримку. Завдяки ініціативам, таким як «Культурна спадщина», ЗВО зміцнює свою історичну ідентичність і позиціонує себе як осередок культурного життя Генуї. UniGESenior підтримує старше покоління, допомагаючи йому залишатися активним і залуче-

ним у суспільні процеси. Програма тюремного університету демонструє відданість принципам інклюзії, надаючи нові можливості представникам вразливих верств населення²⁸.

Вплив: Представлені зусилля сприяють сталому розвитку, формуванню активного громадянського суспільства та підвищенню соціальної ролі університету, роблячи його важливим партнером у житті громади та прикладом для інших закладів.

Університет Латвії, Рига

Фокус: Сприяння регіональному розвитку, працевлаштуванню випускників, інноваційному мисленню та сталому економічному зростанню через освіту, підприємництво та співпрацю з громадами.

Ключові ініціативи:

Університет Латвії активно реалізує свою Третю місію. Одним із важливих проєктів є діяльність філії Університету Латвії в Кулдзі, де президент Муніципальної ради Кулдиги І. Асташевська, керівник філії Р. Карловіч та координатор проєкту Байба Шавріня провели дискусію про роль локальних механізмів третьої місії. Під час зустрічей у 2024 році вони обговорювали шляхи інтеграції університету до програм регіонального розвитку, сприяючи сталому зростанню Кулдиги через освіту та партнерства з місцевою владою. Ця ініціатива зміцнює зв'язки між академічним середовищем і громадою, надаючи регіону інструменти для економічного та соціального прогресу.

Ще однією значною ініціативою є діяльність Навчального центру менеджменту та підприємництва. У межах цього проєкту університет розробляє програми, що допомагають випус-

²⁸ Джерело: <https://senior.unige.it/https://unicom.community/wp-content/uploads/2024/07/What-is-UniGeSenior.pdf>

никам здобути навички для успішного працевлаштування та кар'єрного зростання. У 2023 році центр провів серію тренінгів для студентів економічного та ІТ-факультетів, зосереджених на управлінні проєктами та адаптації до вимог ринку праці. Ці заходи сприяють сталій зайнятості, допомагаючи молодим фахівцям інтегруватися в економіку Латвії та за її межами.

Особливу увагу приділено інноваціям, що впроваджуються через Бізнес-інкубатор Університету Латвії. Цей проєкт залучає молодь до створення стартапів, надаючи менторську підтримку, доступ до ресурсів і проводить тренінги з підприємництва. У 2024 році інкубатор підтримав 15 стартапів, зокрема у сфері зелених технологій та цифрових рішень, що може стати хорошим прикладом з впровадження подібних практик в українських ЗВО. Ініціатива сприяє економічному розвитку, заохочуючи інноваційне мислення її учасників та співпрацю з бізнесом²⁹.

Проєкт STEAM-освіти спрямований на інтеграцію науки, технологій, інженерії, мистецтва й математики у навчальний процес. У 2025 році було проведено семінар для студентів і роботодавців, на якому наголошувалося на важливості сучасного мислення для вирішення економічних проблем. Програма готує фахівців, здатних відповідати новим вимогам ринку праці, зокрема у сфері цифрової трансформації та сталого розвитку, через міждисциплінарний підхід.

Університет Латвії також співпрацює з регіональними партнерами, як-от муніципалітет Кулдїги, для реалізації проєктів, що підтримують локальну економіку. Наприклад, філія в Кулдзі проводить курси із цифрової грамотності для місцевих жителів, що підвищує їхню конкурентоспроможність на

²⁹ Джерело: <https://unicom.community/wp-content/uploads/2024/04/University-of-Latvia-Business-Incubator-Liene-Berzina.pdf>

ринку праці. Ці ініціативи демонструють, як Університет Латвії поєднує освіту з практичною діяльністю на користь суспільства, сприяючи працевлаштуванню громадян, а також впровадженню інновацій і регіональному розвитку³⁰.

Вплив: ЗВО стимулює молодіжне підприємництво, а STEAM-освіта готує кадри для майбутнього. Ці зусилля зміцнюють соціальну та економічну стійкість громад, роблячи університет прикладом реалізації Третьої місії через інтеграцію знань у реальні потреби суспільства.

Університет Лунду, Швеція

Фокус: Передача знань і технологій суспільству, стимулювання інновацій, підприємництва та стратегічної співпраці для економічного розвитку й соціальної залученості через освіту й комунікацію.

Ключові ініціативи:

У Університеті Лунду (Швеція) Третя місія реалізується через низку ініціатив, спрямованих на передачу знань суспільству, підтримку інновацій та зміцнення співпраці з громадами. Одним із ключових напрямів є дослідницька комунікація із суспільством, що охоплює публікації на сайті університету, експертні статті, виступи в ЗМІ, блоги дослідників, подкасти та відеоролики. У 2024 році в рамках тижня сталого розвитку (Sustainability Week) і днів майбутнього (Future Days) проведено понад 20 дебатів, круглих столів і діалогів, які залучали громадськість до обговорення наукових тем, таких як кліматичні зміни та цифрова етика, що сприяло підвищенню суспільної обізнаності про ці проблеми.

³⁰ Джерело: <https://unicom.community/wp-content/uploads/2024/04/Kuldiga-Branch-of-the-University-of-Latvia.pdf>

Значну роль у реалізації Третьої місії відіграє прес-служба університету, яка щороку видає близько 300 прес-релізів для національних і міжнародних ЗМІ, публікує журнал LUM і бюлетень Argorå для шведських медіа. У 2025 році прес-служба організувала 15 тренінгів із медіа-письма та творчого контенту для дослідників, а також допомогла 50 журналістам знайти експертів, зміцнюючи зв'язок між наукою та суспільством через соціальні мережі і випуск медіа-продуктів.

У сфері інновацій діє система підтримки інновацій LU Innovation, що підтримує близько 120 ідей дослідників і 250 студентських ініціатив щороку. У 2024 році програма сприяла створенню 10 нових проєктів, надаючи консультації з комерціалізації та співпраці з владою. Ця система стимулює інноваційне мислення, допомагаючи перетворювати наукові ідеї на практичні рішення для економічного розвитку.

Особливу увагу приділено підприємництву через VentureLab, що є частиною LU Innovation. Цей проєкт підтримує студентів і випускників у розвитку бізнес-ідей і проводить заходи, що сприяють формуванню ділового мислення як-от хакатони та консультації зі створення стартапів. У 2025 році VentureLab організував 25 подій у студентських інкубаторах Ideon Agora (Лунд) і Campus Helsingborg, де 30 команд отримали менторську підтримку. Це сприяло працевлаштуванню та економічній активності молоді.

Інвестиційна компанія Лундського університету, яка працює понад 25 років, підтримує дослідників у започаткуванні компаній на базі їхніх наукових розробок. У 2024 році вона інвестувала у 8 проєктів, зокрема в галузі біотехнологій і штучного інтелекту, співпрацюючи з LU Innovation для консультацій і просування інновацій. Ця ініціатива зміцнює зв'язок між академією та бізнесом, сприяючи регіональному розвитку.

Офіс співпраці Лундського університету об'єднує 31 спеціаліста з різних дисциплін для координації стратегічних проєктів. У 2025 році офіс провів 10 семінарів із розробки платформ співпраці з місцевими органами влади та підприємствами, допомагаючи інтегрувати наукові досягнення в суспільні потреби. Ця діяльність підкреслює лідерську роль університету у формуванні суспільних партнерств.

Вплив: Описані ініціативи демонструють, як Лундський Університет поєднує науку з суспільною користю, просуваючи інновації, підприємництво та відкритий діалог із суспільством. VentureLab і LU Innovation стимулюють економічне зростання, прес-служба та дослідницька комунікація підвищують суспільну обізнаність, а Офіс співпраці забезпечує сталі зв'язки з регіоном.

Університет прикладних наук Білефельда (Німеччина)

Фокус: Сприяння інноваційному розвитку міста, залучення громади до формування майбутнього та передача знань через міждисциплінарну співпрацю й культуру відкритості для сталого прогресу.

Ключові ініціативи:

Університет прикладних наук Білефельда активно реалізує свою Третю місію через низку ініціатив, спрямованих на інноваційний розвиток міста та залучення громади до формування її майбутнього. Одним із ключових проєктів є «Відкрите інноваційне місто», який перетворює Білефельд на осередок прогресу, в якому активну роль у вирішенні нагальних питань розвитку міста відіграють його жителі. У рамках цього проєкту в 2024 році проведено 15 публічних форумів, на яких громадяни, компанії та організації спільно розробляли ідеї для покращення інфраструктури, екології та соціальних послуг, сприяючи сталому розвитку міста.

Значну увагу ЗВО приділяє створенню найбільшої мережі громадських організацій, що формує майбутнє Білефельда. У 2025 році університет об'єднав понад 50 місцевих ГО, створивши платформу для співпраці між академічною спільнотою, активістами та владою. Ця мережа провела 20 воркшопів із розробки стратегій розвитку міста, таких як впровадження зелених технологій і підтримка інклюзивних просторів. Такі заходи дозволяють представникам громади брати участь в ухваленні ключових рішень щодо розвитку свого міста.

Ще однією ініціативою є залучення компаній, організацій і громадян до проєкту «Відкрите інноваційне місто». У 2024 році Університет організував 10 хакатонів, де 300 учасників – від студентів до підприємців – працювали над ідеями, як-от розумні транспортні системи та енергоефективні рішення. Ці заходи сприяли передачі знань від університету до бізнесу й громади, зміцнюючи економічний потенціал регіону.

Діяльність університету базується на п'яти основних принципах відкритих інновацій, що формують філософію проєктів.

Перший принцип – активне формування міських інновацій і життєздатності – втілюється через проєкти, як-от створення «зелених зон» у Білефельді, для яких студенти екологічного факультету розробили плани озеленення, реалізовані міською радою.

Другий – міждисциплінарне об'єднання для інноваційних рішень – проявляється у співпраці інженерів, соціологів і дизайнерів над проєктами розумного міста.

Третій принцип – участь громадян у питаннях майбутнього – реалізується через публічні консультації, де в 2024 році 500 жителів висловили пропозиції щодо розвитку транспортної мережі.

Четвертий – встановлення культури інновацій – підтримується щорічним фестивалем «Bielefeld Innovate», що залучив 1000 відвідувачів для демонстрації наукових досягнень.

П'ятий – передача знань місту – втілюється через навчальні курси для місцевих підприємців, проведені у 2024 році для 200 учасників із фокусом на цифровізації бізнесу.

Ці ініціативи підкреслюють прагнення Університету прикладних наук Білефельда бути рушієм інновацій і соціальних змін. «Відкрите інноваційне місто» об'єднує громаду для вирішення екологічних і економічних викликів, мережа ГО стимулює активну участь громадян, а залучення компаній сприяє економічному зростанню.

Вплив: Завдяки міждисциплінарним підходам і культурі відкритості університет передає населенню знання та технології, формуючи стале майбутнє Білефельда та слугуючи прикладом для інших ЗВО.

Чеський університет природничих наук у Празі

Фокус: Сприяння сталому розвитку, збереженню біорізноманіття та гендерній рівності через передачу знань, технологій і співпрацю з громадами для вирішення екологічних і соціальних викликів.

Ключові ініціативи:

У Чеському університеті природничих наук у Празі (ЧЗУ) Третя місія втілюється через низку ініціатив, спрямованих на сталий розвиток, передачу знань та співпрацю з громадами. Одним із ключових проєктів є BioResources & Technology, який досліджує вплив малих біогазових установок на довкілля, клімат і суспільство. У 2024 році команда проєкту провела оцінку в 10 регіонах Чехії, визначивши, як біогаз сприяє використанню відновлюваних джерел енергії, зменшуючи залеж-

ність від викопного палива та підтримуючи екологічну стабільність.

Ще однією значною ініціативою є проєкт SCORE, який охоплює глобальні виклики, такі як бідність, зміна клімату, нерівність у здоров'ї та гендерна справедливість. У 2025 році ЧЗУ організував 15 семінарів для фермерів і студентів, пропонуючи рішення для підвищення стійкості сільського господарства, що сприяє соціальній інклюзії та економічному зростанню. Проєкт підтримує громади через практичні знання й технології.

Проєкт RESONATE, що фінансується ЄС, зосереджений на стійкості лісів. У 2024 році він розробив стратегії адаптації лісового сектору до зміни клімату, зростання ризиків антропогенних порушень, змін суспільного попиту та втрати біорізноманіття. У співпраці з лісниками Чехії створено 5 пілотних інструментів, які допомагають управляти лісами, зберігаючи їхню екосистемну цінність.

Проєкт MOVING підтримує гірські регіони Європи, досліджуючи ланцюжки створення вартості. У 2025 році команда оцінила 23 гірські території, включаючи Карпати, розробивши 10 нових моделей для підвищення стійкості місцевих громад через туризм і сільське господарство. Ця ініціатива сприяє збереженню ресурсів і економічному розвитку.

Особливу увагу приділено передачі знань через проєкт COMUNIDAD, який використовує дані Copernicus для розвитку сільського господарства й лісництва в Чилі та Колумбії. У 2024 році платформа COMUNIDAD запустила 3 пілотні додатки, адаптовані до потреб місцевих фермерів, покращуючи доступ до інформації та сприяючи сталим практикам. Проєкт підкреслює глобальну роль ЧЗУ у підтримці громад.

Проєкт AGRIGEP, що фінансується ЄС, просуває гендерну рівність у сільському господарстві та науках про життя.

У 2025 році проведено 20 тренінгів для викладачів і студентів, розроблено плани гендерної рівності (GEP), які інтегрують інклюзивність у освіту. Ця ініціатива підтримує жінок у науці, сприяючи довгостроковим інституційним змінам.

ЧЗУ також активно допомагає суспільству під час криз. У 2020–2021 роках під час пандемії COVID-19 університет надавав консультації фермерам щодо адаптації до карантинних умов, а студенти розробляли логістичні рішення для постачання продуктів. У 2022 році ЗВО підтримав біженців із України, організувавши курси чеської мови та професійні тренінги.

Ці проєкти демонструють, як ЧЗУ поєднує освіту з практичною користю для суспільства. BioResources & Technology і RESONATE сприяють екологічній стійкості, SCORE і MOVING вирішують соціальні й економічні проблеми, а COMUNIDAD і AGRIGEP передають знання глобально й локально.

Вплив: Університет зміцнює громади, підтримуючи підприємництво та інновації, що робить його важливим партнером у сталому розвитку.

Описані успішні кейси європейських університетів – Університету Генуї, Лундського університету, Університету Латвії, Університету прикладних наук Білефельда та Чеського університету природничих наук у Празі – демонструють різноманітні підходи до впровадження Третьої місії. Ці ініціативи зосереджені на передачі знань і технологій суспільству, просуванні інновацій, підприємництва, сталого розвитку та інклюзії. Університет Генуї підтримує соціальну адаптацію через освіту для вразливих груп, Лундський університет стимулює інноваційне мислення через комунікацію та бізнес-інкубатори, Університет Латвії сприяє працевлаштуванню й STEAM-освіті, університет у Білефельді інтегрує громаду в інноваційний розвиток міста, а Чеський університет природничих наук просуває

екологічну стійкість і гендерну рівність. Ці практики підкреслюють важливість міждисциплінарної співпраці та адаптації академічних ресурсів до суспільних потреб, створюючи моделі, які можуть бути адаптовані в інших контекстах, зокрема в Україні.

3.2. Кращі практики Третьої місії українських університетів – учасників консорціуму

Українські університети, які беруть участь у проєкті UNICOM, активно імплементують свою Третю місію у життя громади. Ця місія виходить далеко за рамки традиційних функцій освіти та наукових досліджень, спрямовуючи зусилля університетів на глибшу взаємодію з суспільством. Вона передбачає пошук рішень для критичних викликів, що стосуються соціальної сфери, екологічної стабільності, громадського здоров'я та безпеки. Таким чином, університети стають не лише осередками знань, а й важливими учасниками у формуванні кращого майбутнього для своїх громад.

У рамках проєкту UNICOM було зібрано колекцію найкращих прикладів реалізації Третьої місії українськими університетами. Ці приклади наочно ілюструють, як академічна експертиза може гармонійно поєднуватися з практичними ініціативами для вирішення нагальних проблем сучасного суспільства – від екологічних криз до медичних потреб. Діяльність університетів охоплює широкий спектр ініціатив: від організації тематичних заходів, які сприяють підвищенню обізнаності та обміну ідеями, до створення інноваційних освітніх платформ і реалізації соціальних проєктів, що відповідають високим європейським стандартам. Ці зусилля демонструють, як академічні інституції можуть виступати каталізаторами позитивних змін, адаптуючи свої ресурси до потреб суспільства.

Цей підрозділ детально описує зразкові практики університетів-учасників проєкту UNICOM, підкреслюючи їхній значний внесок у різні сфери. Серед них – розвиток місцевих громад, просування принципів сталості, покращення громадського здоров'я, підтримка соціальної інклюзії та зміцнення стійкості перед сучасними викликами. Більше того, ці ініціативи мають подвійну користь: вони не лише сприяють суспільному добробуту, а й збагачують досвід студентів і викладачів, формуючи в академічній спільноті культуру соціальної відповідальності та активну громадянську позицію.

Загалом, даний розділ підкреслює важливість активної участі університету в підтримці стійкості та соціальної згуртованості через освітні, культурні та психологічні ініціативи, що сприяють розвитку інтегрованого громадянського суспільства.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Фокус: Соціальна інклюзія та підтримка вразливих верств населення.

Ключові ініціативи:

Український державний університет імені Михайла Драгоманова активно реалізує свою соціальну місію через співпрацю з громадськими організаціями, закладами соціального захисту, охорони здоров'я та місцевими громадами. Викладачі та студенти беруть участь у різноманітних проєктах, спрямованих на надання психологічної, реабілітаційної та педагогічної підтримки різним верствам населення, демонструючи відданість принципам інклюзії та соціальної відповідальності.

Представниці кафедри освітніх технологій і реабілітації осіб з порушеннями зору Тетяна Гребенюк та Ірина Сасіна

співпрацювали з Національною асамблеєю людей з інвалідністю України в межах проєкту ПРООН «Підтримка реабілітації людей з інвалідністю, які зазнали поранень через війну». Цей проєкт, фінансований урядами Південної Кореї та Німеччини, проаналізував систему реабілітації осіб із порушеннями зору в Україні. На основі отриманих результатів було впроваджено комплексну модель реабілітаційних послуг у «TRINITY HUB» (Київ), Подільському реабілітаційному центрі (Вінниця) та Національному реабілітаційному центрі «Unbroken» (Львів)³¹.

Представниці кафедри освітніх технологій і реабілітації осіб з порушеннями зору Тетяна Гребенюк та Ірина Сасіна спільно з Національною асамблеєю людей з інвалідністю в межах проєкту ПРООН «Підтримка реабілітації людей з інвалідністю, які зазнали поранень через війну» розробили модель комплексної реабілітації для осіб з порушеннями зору. Цей проєкт був профінансований урядами Південної Кореї та Німеччини. Розроблена в його рамках модель успішно впроваджується в Освітньо-реабілітаційному центрі «ТРІНІТІ ХАБ» (Київ), Центрі «Поділля» (Вінниця) та Центрі «Незламні» (Львів). На кафедрі також був організований 10-денний семінар-тренінг «Орієнтування та мобільність» і курс підвищення кваліфікації «Основи адаптації людей з порушеннями зору», що сприяв реабілітації військових та цивільних³².

Оксана Круглик з кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка долучилася до проєкту «Розвиток слуху і мовлення у людей з інвалідністю-користувачів кохлеарними імплантами», що виконується у співпраці з Інститутом

³¹ Джерело: <https://gurt.org.ua/news/informator/91682/>

³² Джерело: <https://naiu.org.ua/archives/news/realizovano-unikalnyj-proyekt-shhodo-navchannya-oriyentuvannyu-peremishhennyu-ta-mobilnosti-v-prostori-lyudej-iz-glybokomy-porushennyamy-zoru>

отоларингології ім. проф. О.С.Коломійченка НАМН України, Громадською спілкою «Українська асоціація носіїв кохлеарних імплантів» у співпраці з ABILIS FOUNDATION SR., Helsinki, Finland) з акцентом на слухо-мовленнєву реабілітацію дітей. Ірина Мартиненко, Ганна Афузова та Валентина Кротенко з кафедр логопедії та спеціальної психології розробили цифрову програму для 35 000 вразливих дітей у сільських громадах шести областей України, що поєднує навчання, соціально-емоційний розвиток та скринінг ПТСР.

Кафедра психокорекційної педагогіки співпрацює з ГО «Джерела», де студенти виготовляють окопні свічки та беруть участь у благодійних ярмарках. Університет також підтримує програму ReFormEd від Міністерства освіти і науки, залучаючи випускників до реформування освіти.

Студентський волонтерський рух активно підтримує Збройні Сили України, внутрішньо переміщених осіб та дітей-сиріт, а також допомагає у реабілітації військових у Київському шпиталі. У рамках Erasmus+ проєктів, таких як Jean Monnet ESSIE, проведено міжнародні школи з інклюзії (2021, 2023), а Ганна Афузова долучилася до створення «Альбому безбар'єрних рішень» за ініціативи Олени Зеленської.

Університет демонструє європейський підхід до інклюзивної освіти, об'єднуючи технології та людські цінності для розвитку суспільства, зокрема молоді, у складний соціально-політичний час.

Вплив: Університет просуває культуру інклюзії та громадянської відповідальності, розширюючи охоплення освіти для задоволення суспільних потреб та розширення можливостей уразливих груп населення, маргіналізованих спільнот.

Сумський національний аграрний університет (СНАУ)

Фокус: Екологічна сталість, інновації, кліматична нейтральність та циркулярна економіка.

Ключові ініціативи:

Прикладом названого підходу, насамперед, став захід «Plastic challenge Хакатон», який відбувся 27–28 травня 2021 року за ініціативою СНАУ. Захід об'єднав представників академічних інституцій та бізнес-сектор задля пошуку інноваційних рішень у сфері розробки біопластиків, переробки полімерів та впровадження концепції економіки замкненого циклу. Учасники представили креативні проєкти: від обладнання для збору та пресування сміття до стартапів, що перетворюють пластикові кришечки на таблички з номерами будинків чи меблі. Інші проєкти демонстрували гриби, що поїдають пластик та екологічні альтернативи одноразовим виробам³³.

Наступним етапом стало проведення «Rethink Waste Week» (7–11 листопада 2022 року), під час якого у стінах Сумського національного аграрного університету була організована виставка «Recycling». Громадяни та представники університету демонстрували вироби, створені методами ресайклінгу та апсайклінгу – від шкарпеток зі старих светрів до люстр із коліс до воза та навіть мисок для тварин із шоломів³⁴.

Також у рамках семінару «Україна: довкілля, ризики та можливості» (організованого спільно із Королівським аграрним університетом та міжнародними партнерами) обговорювалися питання впливу війни на навколишнє середовище, вуглецевий слід бойових дій, забруднення та забезпечення цілісності майбутніх ланцюгів поставок сільськогосподарської продукції. Цей захід також сприяв пошуку нових форм співпраці між

³³ Джерело: <https://jm.snau.edu.ua/acet-i/hakaton-z-bioplastiku-2021/>

³⁴ Джерело: <https://www.youtube.com/watch?v=uch9DLJfNi0>

науковцями та представниками бізнесу для модернізації екологічних практик.

Круглий стіл з сталого розвитку громад (28 листопада 2023 р.) залучив 31 громаду Сумської області для обговорення сталого розвитку та повоєнного відновлення, підкреслюючи важливість університетів у соціальних інноваціях³⁵.

Весняна школа з Зеленого курсу ЄС, проведена СНАУ 16–17 квітня 2024 року зібрала понад 90 учасників для обговорення питань щодо пом'якшення змін клімату. Вектор дискусії був узгоджений з цілями ЄС зі сталого розвитку³⁶.

Спільна лекція, проведена СНАУ спільно з представниками університету прикладних наук Вайенштефан-Трісдорф (HSWT), Німеччина, 3 липня 2024 року, була присвячена зміні клімату, управлінню ризиками та сталості та висвітлювала стратегії зменшення антропогенної шкоди довкіллю³⁷.

Волонтерський проєкт «КІШКА». Проєкт здійснюється за підтримки ТОВ «Чотири лапи Україна» (FOUR PAWS Ukraine), який є представником міжнародного благодійного фонду FOUR PAWS International, Сумської міської ради КП «Центр догляду за тваринами» і Сумського товариства захисту тварин. Факультет ветеринарної медицини СНАУ наразі єдиний серед ветеринарних вузів, хто доєднався до волонтерської ініціативи Проєкту. Ідея такої співпраці виникла на основі аналізу поточної ситуації щодо катастрофічної кількості безпритульних та покинутих внаслідок війни тварин, які здебільшого не мають щеплення від особливо небезпечного

³⁵ Джерело: <https://jm.snau.edu.ua/2022/11/18/seminar-ukraine-dovkillja-riziki-ta-mozhlivosti/>

³⁶ Джерело: <https://snau.edu.ua/vesnyana-shkola-zelena-ugoda-yes-potochni-vikliki-ta-majbutni-perspektivi-na-shlyaxu-do-klimatichno%D1%97-nejtralnosti/>

³⁷ Джерело: <https://snau.edu.ua/snau-ta-hswt-zmina-klimatu-upravlinnya-rizikami-ta-stalist-u-fokusi-spilno%D1%97-lekci%D1%97/>

захворювання – сказ, що небезпечно для мешканців Сумської області.

Студенти Сумського НАУ стали невід'ємною частиною процесу, допомагаючи із доглядом за тваринами до та після операції. В результаті командної роботи за період з 28.10.22 по 28.07.24 було здійснено 2700 операцій з метою контролю розмноження безпритульних котів і кішок та проведені щеплення від сказу.

Вплив: Таким чином, СНАУ лідирує у просуванні кліматичної нейтральності, сталих агрономічних та есоfriendly (дружніх до довкілля) практик, зв'язуючи академічні інституції, бізнес та громади, та отримуючи міжнародне визнання за свої зусилля з відновлення ґрунтів.

Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова (ВНМУ)

Фокус: Громадське здоров'я, психічне здоров'я та медичні послуги для громад.

Ключові ініціативи:

Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова (ВНМУ) активно втілює свою Третю місію, зосереджуючись на громадському здоров'ї та соціальній відповідальності. Адміністрація університету підтримує соціальні ініціативи, розробляючи нормативну базу із заохоченнями для викладачів і студентів, включаючи премії, нагороди та бали до рейтингування. Діяльність, що підпадає під визначення Третьої місії, широко висвітлюється на офіційному сайті ВНМУ (<https://vnmu.edu.ua>), у соціальних мережах, місцевих ЗМІ та на платформах партнерів, демонструючи тісну взаємодію з громадськістю та місцевою владою, що сприяє інтеграції університету в життя регіону.

Одним із ключових напрямів Третньої місії ВНМУ є лікувальна робота, що ведеться більше як 40 кафедрами університету. Однак, останніми роками у Вінницькому національному медичному університеті імені М. І. Пирогова реалізовано низку ініціатив, спрямованих на покращення медичної допомоги та підтримку громадського здоров'я. Одним із ключових проєктів є «Тактична медицина у період війни», який охопив понад 850 медичних працівників. Учасники отримали життєво важливі навички для роботи в екстремальних умовах бойових дій, зокрема методи зупинки критичних кровотеч та евакуації поранених. Ця програма стала неоціненною в умовах війни, допомагаючи рятувати життя та зменшувати наслідки травм у зонах бойового ураження, де кожна секунда має значення.

Не менш значущими є акції зі скринінгу населення. Проєкти «Скринінг населення щодо інфекційних захворювань» та «Скринінг населення щодо неінфекційних та інфекційних захворювань» охопили сотні людей, дозволяючи протестувати понад 250 та 200 осіб відповідно на такі захворювання, як ВІЛ, гепатити, сифіліс і визначити рівень цукру в крові. Ці ініціативи сприяють ранньому виявленню проблем зі здоров'ям, підвищують обізнаність про профілактику та допомагають знизити стигматизацію, зокрема щодо людей із ВІЛ, завдяки додатковим лекціям від фахівців, таких як Олексій Швед і Тетяна Воевода, про сексуальну освіту та боротьбу з дискримінацією.

Підтримка вразливих верств населення також входить до пріоритетів ВНМУ. Проєкт «Теплі долоньки», започаткований у 2017 році, зосереджений на допомозі дітям-сиротам у Вінницькій області. Понад 10 виїздів до інтернатів разом зі студентами різних факультетів принесли не лише психологічну підтримку дітям через арт-терапію, ігри та спілкування,

а й матеріальну – у вигляді книг, іграшок і канцелярських товарів. Ця ініціатива зміцнює соціальні зв'язки та покращує емоційний стан дітей. Ще одна акція – збір коштів на автомобіль для медичного батальйону – стартувала у 2022 році. Завдяки серії благодійних заходів студенти зібрали понад 230 тисяч гривень, перевищивши початкову мету у 130 тисяч, що стало важливим внеском у підтримку воїнів на фронті.

Особливу увагу ВНМУ приділяє реабілітації ветеранів. Програма «Життя після війни» створює умови для комплексної підтримки ветеранів із порушеннями зору. Вона включає індивідуальні заняття з психологами, групові тренінги з орієнтування у просторі, соціально-побутову адаптацію, навчання роботі з комп'ютерними технологіями, юридичну підтримку, а також фізичну реабілітацію – заняття в басейні, тренажерному залі, скандинавську ходу, фітбол і масаж. Медична складова передбачає огляди, навчання самообслуговуванню з очними протезами та консультації з травматологами й отоларингологами, сприяючи поверненню ветеранів до повноцінного життя після травм.

Також важливим проєктом є «Все про алергію», у рамках якого створено веб-ресурс (<https://allergy.org.ua/>) із науково верифікованою інформацією про діагностику, профілактику та лікування алергії. За менш ніж 5 років портал залучив понад 6 мільйонів відвідувачів із усього світу, ставши надійним джерелом інформації про алергію та астму для пацієнтів та лікарів. Інноваційний модуль погодинного алергопрогнозу, розроблений спеціально для України разом із фінськими вченими, відвідали 15 тисяч користувачів, які повертаються сюди, в середньому, 4 рази на рік. Проєкт отримав визнання на Triple E Awards, посівши перше місце серед українських ЗВО у номінації «приз глядацьких симпатій».

Вплив: Ці ініціативи демонструють, як ВНМУ поєднує освіту, медицину та соціальну підтримку для громадського блага.

Спільними зусиллями кафедр фармації, алергології та дерматології та за підтримки спонсорів та фармацевтичних кампаній, ВНМУ розробив професійно керовану онлайн-платформу «Все про алергію», яка надає науково обґрунтовану інформацію щодо діагностики, профілактики та лікування алергії <https://allergy.org.ua/>. Платформа, що здобула міжнародне визнання і має мільйони відвідувачів, є ключовим ресурсом як для медичних фахівців, так і для широкої громадськості. Вона пропонує щотижневий спеціальний сервіс «Алергопрогноз» <https://allergy.org.ua/alergoprognoz/> та забезпечує доступ до візуального модуля, який прогнозує погодинні рівні алергенного пилку за допомогою інтерактивної карти України <https://allergy.org.ua/map/>. Крім того, ВНМУ спільно з ініціативою «Все про алергію», наразі впроваджує мобільний додаток PASYFO – інструмент, що на основі даних про пилок і симптомів прогнозує індивідуальні алергічні реакції. Це – спільна ініціатива Європейської аероалергенної мережу (European Aeroallergen network, EAN <https://www.polleninformation.eu/>) та кількох провідних інституцій у галузі аеробіології, розташованих в Австрії, Латвії, Литві, Польщі та Туреччині. Ці практики ілюструють багатогранний підхід ВНМУ до громадського здоров'я, що поєднує освіту, залучення громади, інноваційне надання медичних послуг та міцні партнерські відносини задля покращення результатів охорони здоров'я та підтримки стійкості суспільства.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (МДПУ)

Фокус: Медіаграмотність, психологічна стійкість та соціальна згуртованість, міжкультурний діалог.

Ключові ініціативи:

У Стратегії розвитку Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького на 2023–2028 рр. одним із ключових пріоритетів діяльності визначено третю місію³⁸. Суспільна діяльність університету широко висвітлюється на офіційному сайті МДПУ (<https://mdpu.org.ua/universitet>), у соціальних мережах тощо. Університетом реалізовано низку ініціатив, спрямованих на розвиток медіаграмотності, зміцнення психологічної стійкості та соціальної згуртованості громади. Серед них – проєкт «Хаб інфомедійно грамотних громадян», який охопив біля тисячі учасників. Ця ініціатива мала на меті підвищити обізнаність громадян про функціонування медіа та розвинути навички критичного мислення для протидії дезінформації в умовах гібридної війни. Було проведено 14 онлайн-заходів, зокрема вебінари, тренінги, веб-квести та дебати, а також створено посібник «Екологія інфомедійного простору», настільну гру «Інформаційна корида» та роздаткові матеріали, які безкоштовно поширили у школах і бібліотеках Мелітополя³⁹.

Ще однією значною ініціативою є Всеукраїнський інтерактивний вебінар «Медіаграмотність суспільства на варті національної безпеки», проведений у співпраці з Інститутом модерні-

³⁸ Джерело: <https://mdpu.org.ua/strategiya-rozvitku-melitopolskogo-derzhavnogo-pedagogichnogo-universitetu-imeni-bogdana-hmelnitskogo-na-2023-2028-roki>.

³⁹ Джерело: <https://mdpu.org.ua/mdpu-razom-z-gromadskoyu-organizatsiyeyu-community-plus-vigrali-grant-na-realizatsiyu-proyektu-hab-infomedijno-gramotnih-gromadyan-melitopol/>

зації змісту освіти. Об'єднавши понад 80 освітян із різних регіонів України, вебінар розкрив роль медіаграмотності у захисті від маніпуляцій і фейків. Інтерактивний формат дозволив учасникам аналізувати приклади дезінформації, опановувати інструменти фактчекінгу та застосовувати знання у повсякденному житті, зміцнюючи національну інформаційну безпеку⁴⁰.

Особливу увагу університет приділяє психологічній підтримці та підвищенню емоційної стійкості громади в умовах воєнного часу та вимушеного переміщення. Проєкт «Магістральний mini-Edcamp Melitopol «Об'єднані та непереможні»» став платформою для 300 учасників, включаючи вчителів, батьків і студентів. У межах 15 локацій проведено сесії з казкотерапії, глинотерапії, музикотерапії та методиками резилієнтності за Мартіном Селігманом, а також розроблено «дорожню карту» реінтеграції освіти в умовах війни. Ця ініціатива сприяла згуртуванню освітянської спільноти та підтримці психічного здоров'я в складні часи⁴¹.

Центр соціологічних досліджень МДПУ провів комплексне дослідження соціальних зв'язків переміщених осіб з місцевими громадами, рівня їхньої інтеграції в нове середовище, ставлення місцевого населення до переселенців (виявлення упереджень, стереотипів), психофізичного стану переселенців тощо. За результатами дослідження розроблено рекомендації для посилення інтеграції переселенців та забезпечення гармонійної взаємодії між ними й місцевими мешканцями, а також запропоновано програму заходів для підвищення емоційної стійкості переміщених осіб. Результати дослідження пере-

⁴⁰ Джерело: <https://mdpu.org.ua/mediagramotnist-suspilstva-na-varti-natsionalnoyi-bezpeki/>

⁴¹ Джерело: <https://mdpu.org.ua/magistralnij-mini-edcamp-melitopol-ob-yednani-ta-neperemozhni-novi-pidhodi-u-vidnovlennya-osviti-nashogo-regionu/>

дано Мелітопольській міській раді та Раді ВПО при Запорізькій обласній військовій адміністрації⁴².

Для розвитку інклюзивних практик у МДПУ проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасні тенденції та концептуальні напрями розвитку інклюзивних практик», що об'єднала 350 учасників із 17 українських і 9 закордонних закладів. Захід включав пленарні засідання, майстер-класи з життестійкості, мануальної терапії та музикотерапії. За його результатами було видано «Довідник вчителя інклюзивного класу» і монографію, що сприяло формуванню рівних можливостей для осіб з особливими потребами⁴³.

У 2024 році в межах реалізації мелітопольської міської цільової програми «Відновлення (зміцнення) психічного здоров'я та життестійкості населення» відкрито ІТ-лабораторію психологічної та психофізіологічної допомоги. На громадських засадах у ній працюють викладачі кафедри психології та здобувачі освіти МДПУ. Лабораторія оснащена сучасним інтерактивним обладнанням, що дозволяє проводити психологічну та психофізіологічну діагностику й корекційну діяльність. У лабораторії здійснюється профілактична робота з дітьми, які постраждали від війни, надається психологічна підтримка та допомога в подоланні травматичних переживань внутрішньо переміщеним особам, проводяться заняття для дітей старшого дошкільного віку, спрямовані на розвиток пам'яті, формування комунікативних навичок і підготовку до навчання в школі тощо⁴⁴.

⁴² Джерело: <https://fsusgum.mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/zvit-proyekt-kontent-fokus-grupy.pdf>.

⁴³ Джерело: <https://mdpu.org.ua/nauka/rada-molodih-vchenih/naukova-robota-molodyh-uchenih-shho-vykonuyetsya-za-rahunok-koshtiv-zagalnogo-fondu-derzhavnogo-byudzhetu/mizhnarod>.

⁴⁴ Джерело: <https://fvsp.mdpu.org.ua/kafedra-psyhologiyi/it-laboratoriya-psyhologichnoyi-ta-psyhofiziologichnoyi-dopomogy/>

Важливим напрямом соціальної діяльності МДПУ є співпраця з національними спільнотами регіону, збереження національної ідентичності представників багатокультурної мелітопольської громади. Проєкт «Інтеркультурний Мелітополь», започаткований ще у 2008 році, створив умови для міжкультурного діалогу та соціальної активності мешканців міста незалежно від їхнього етнічного походження, ставши унікальним в Україні прикладом співпраці громади з владою.

Продовження проєктної діяльності МДПУ та мелітопольських національно-культурних товариств з Радою Європи під час повномасштабної війни дозволило здійснити низку заходів, спрямованих на консолідацію та згуртованість громади, зокрема: інтерактивні офлайн зустрічі «Деокупація Мелітополя: шляхи багатокультурної громади» (Львів, Запоріжжя, Київ), психологічний тренінг «Чи можливо згуртувати громаду після війни?» (Київ), круглий стіл «Геноцид, Голодомор, депортація як системна складова російської політики в Україні» (Київ, Запоріжжя), інтерактивний круглий стіл до Міжнародного дня рідної мови «Мова єднає» (Київ, Запоріжжя); інтерактивний захід Open Space «Від палітри ідей до спільних дій» (Запоріжжя), воркшоп «Мовний опір Мелітополя та правові засади відновлення мовної свободи» (Київ)⁴⁵.

Проєкт МДПУ «Сприяння університету соціальній згуртованості громади в кризовій ситуації» здобув визнання на Triple E Awards 2024, посівши третє місце. Ця престижна відзнака є свідченням здатності університету ефективно відповідати на складні виклики сучасності⁴⁶.

⁴⁵ Джерело: <https://mdpu.org.ua/tretya-misiya-universitetu-sotsialne-partnerstvo/>

⁴⁶ Джерело: <https://unicom.community/>

Вплив: Реалізовані МДПУ ініціативи демонструють комплексний підхід до вирішення актуальних соціальних проблем, активно сприяють розвитку медіаграмотності, психологічної стійкості, соціальної згуртованості та міжкультурного діалогу в громаді.

Донецький державний університет внутрішніх справ

Фокус: Безпека громади та гуманітарне право.

Ключові ініціативи:

У Донецькому державному університеті внутрішніх справ (ДонДУВС) реалізовано низку ініціатив, спрямованих на забезпечення безпеки громад та підвищення стійкості суспільства в умовах війни. Серед них – проєкт «Центр готовності цивільних», який за підтримки Благодійного фонду Сергія Притули розгорнуто в містах Кропивницький і Кривий Ріг⁴⁷.

У Кривому Розі ініціатива втілюється у співпраці з ГО «Об'єднання відповідальних громадян». Мета проєкту – навчити цивільне населення базовим навичкам виживання та дій у воєнний час. Тренінги охоплюють поводження зі зброєю, мінно-вибухову безпеку, підготовку до мобілізації, психологічну підтримку, дії під час блекаутів, а також практичні вміння: домедичну допомогу, стрілецьку справу, основи аеророзвідки та роботу з військовою оптикою. Навчання безкоштовне, доступне для всіх охочих після реєстрації через електронну пошту або сайт Центру, і орієнтоване переважно на дорослих та підлітків. Ця програма зміцнює готовність громад до викликів війни, надаючи громадянам інструменти для самозахисту та взаємодопомоги.

⁴⁷ Джерело: <https://dnuvs.ukr.education/novyny/razom-do-peremogy-donduvs-pidpysav>

Джерело: <https://prytulafoundation.org/help-army/direction/czentr-gotovnosti-czivilnih?city=kyiv>

Ще однією вагомою ініціативою є створення Центру міжнародного гуманітарного права. Він був відкритий навесні 2023 року за сприяння Міжнародного Комітету Червоного Хреста. Цей спеціалізований об'єкт створено для студентів, курсантів ДонДУВС, молоді Кропивницького та громад, щоб поглибити знання про гуманітарне право та гармонізувати українське законодавство з нормами ЄС. Програма включає міждисциплінарні курси для бакалаврів, магістрів, аспірантів і докторантів, дослідження правового регулювання бойових дій, а також інформаційні кампанії для молоді. Центр працює над захистом цивільних осіб, поранених і полонених, публікує наукові роботи та проводить заходи для визначення проблем гуманітарного права й шляхів їх вирішення. Ця діяльність сприяє гуманізації війни та полегшенню страждань її жертв⁴⁸.

Крім того, проекти ДонДУВС спрямовані на підтримку вразливих груп і розвиток громадської свідомості. Центр готовності цивільних не лише навчає практичних навичок, а й формує почуття солідарності, залучаючи учасників до активної ролі у безпеці своїх громад. У Кропивницькому та Кривому Розі тренінги адаптовано до місцевих потреб, враховуючи специфіку воєнного часу, що робить їх максимально корисними для населення. Водночас Центр міжнародного гуманітарного права розширює горизонти академічної спільноти, пропонує сучасні підходи до правового захисту та інформуючи про права людини в умовах конфлікту.

Ці ініціативи є частиною ширшої місії університету – не лише готувати фахівців для правоохоронних органів, а й зміцнювати суспільство через освіту та практичну підтримку. Вони допомагають громадам адаптуватися до викликів війни,

⁴⁸ Джерело: <https://dnuvs.ukr.education/novyny/pershi-zanyattya-dlya-policejskyh>

сприяють розвитку культури безпеки та правової свідомості, а також створюють умови для інтеграції європейських стандартів у національну систему.

Вплив: Завдяки таким проєктам ДонДУВС відіграє ключову роль у формуванні стійкого та відповідального суспільства, готового протистояти сучасним загрозам і будувати безпечне майбутнє. Діяльність університету покращує готовність цивільних та правову обізнаність, посилюючи безпеку та стійкість громади.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Фокус: Поєднання освіти, цифрових технологій та соціальної відповідальності для сталого розвитку, підтримки громад і адаптації до викликів війни з інтеграцією європейських стандартів.

Ключові ініціативи:

У Львівському національному університеті імені Івана Франка реалізовано низку ініціатив, спрямованих на зміцнення зв'язків із суспільством та просування сталого розвитку. Одним із ключових проєктів є участь у міжнародній програмі Erasmus+ «Посилення співпраці між університетами і громадами» (UNICOM), розпочатій у 2023 році. У рамках цього проєкту університет співпрацює з європейськими партнерами, такими як Лундський університет у Швеції, для обміну практиками соціальної відповідальності. У листопаді 2023 року представники вишу відвідали Швецію, де вивчали підходи до інтеграції науки й громадських потреб, що дозволило розробити стратегії для локальних ініціатив у Львові. Ця програма сприяє формуванню партнерств із місцевими громадами, допомагаючи вирішувати соціальні й екологічні виклики.

Ще однією значною ініціативою є проєкт «Цифрова Україна», реалізований у співпраці з Німецькою службою академічних обмінів (DAAD). Цей проєкт спрямований на цифрову трансформацію освіти та інтеграцію університету в європейський освітній простір. У межах програми студенти географічного та біологічного факультетів отримали доступ до курсів, присвячених цілям сталого розвитку ООН, зокрема щодо здоров'я, чистої води, доступної енергії та відповідального споживання. Навчання допомогло молоді аналізувати виклики війни та розробляти практичні рішення для відновлення України, зміцнюючи їхню професійну компетентність⁴⁹.

Університет також активно підтримує громаду через проєкт LEARNOPOLIS, спільну ініціативу з Байройтським університетом (Німеччина), запущену в 2019–2021 роках за підтримки DAAD⁵⁰. Метою було створення цифрових навчальних платформ для студентів і викладачів, які постраждали від війни. Цей проєкт забезпечив доступ до онлайн-ресурсів, сприяючи інтернаціоналізації освіти та підтримці тих, хто втратив можливість навчатися очно через воєнні дії⁵¹.

Особливу увагу приділено соціальній пам'яті та підтримці вразливих груп. У 2025 році, до Дня Героїв Небесної Сотні, організовано акцію пам'яті, де студенти й викладачі поклали квіти до меморіалу та провели просвітницькі заходи. Профком студентів також влаштував екскурсію до Львівського історичного музею на виставку «Земні шляхи Небесної Сотні», залучаючи

⁴⁹ Джерело: <https://lnu.edu.ua/try-proiekty-lvivskoho-universytetu-sered-peremozhtsiv-u-prohrami-tsyfrova-ukraina-nimetskoj-sluzhby-akademichnykh-obminiv/>

⁵⁰ Джерело: <https://lnu.edu.ua/vyznacheno-laureativ-premii-za-innovatsiynе-vykorystannia-tsyfrovykh-instrumentiv-resursiv-u-navchal-nomu-protsesi/>

⁵¹ <https://lnu.edu.ua/v-universyteti-vidbulasia-mizhnarodna-studentska-konferentsiia-pro-tsyfrovizatsiiu-ta-internatsionalizatsiiu-osvity/>

молодь до осмислення історичних подій. Ці ініціативи зміцнюють громадянську позицію та історичну свідомість громади.

Проект HIVE у рамках Horizon Europe спрямований на розвиток інноваційного підприємництва серед студентів. Він об'єднує факультети для створення стартапів, орієнтованих на знаннєво-інтенсивні рішення, що сприяють економічному відновленню регіону. У 2024 році до університету вступило рекордні 8300 студентів, що свідчить про його привабливість і здатність адаптуватися до викликів⁵².

Вплив: Ці ініціативи демонструють, як Львівський університет поєднує освіту з громадською діяльністю, сприяючи сталому розвитку, цифровізації та соціальній згуртованості в умовах війни та глобальних змін⁵³.

Харківський національний університет радіоелектроніки (ХНУРЕ)

Фокус: Інноваційні технології (5G, кібербезпека), міжнародна співпраця, інклюзивність і підтримка громад через освіту та науку для сталого розвитку та стійкості в умовах війни.

Ключові ініціативи:

У Харківському національному університеті радіоелектроніки реалізовано низку ініціатив, спрямованих на просування інноваційних технологій, підтримку громад та інтеграцію науки у суспільне життя. Одним із ключових проєктів є «Cyber Security Camp», започаткований у 2024 році спільно з кіберполіцією України, компанією Binance та ГО «Брама». Ця всеукра-

⁵² Джерело: <https://lnu.edu.ua/v-universyteti-proyshov-trydenyny-intensyvnyy-pidpriemnytstva-ta-innovatsiy-hive-startap-school/>

⁵³ Джерело: <https://lnu.edu.ua/zavershyly-traven-vazhlyvoiu-podiieiu-v-ramkakh-mentorskoi-prohramy-proiektu-hive/>

їнська ініціатива, що триває з жовтня 2024 до березня 2025 року, навчає студентів основ кібербезпеки, допомагаючи їм розвивати навички боротьби з кіберзагрозами, які особливо актуальні в умовах війни. Учасники опановують методи аналізу даних, захисту мереж і протидії дезінформації, що зміцнює національну безпеку⁵⁴.

Ще однією значущою ініціативою є проєкт «EU5G4UA» у рамках Erasmus+ Jean Monnet Module, який стартував у 2022 році та триватиме до 2025 року. Координатор Олексій Турута разом із командою розробляє підходи до впровадження європейських стандартів 5G-технологій в Україні. Цей проєкт охоплює студентів інфокомунікаційних спеціальностей, надаючи їм знання про сучасні мережі та їхнє застосування у відновленні інфраструктури, що сприяє технологічному прогресу країни⁵⁵.

Університет також підтримує соціальну згуртованість через проєкт «Шалений ХНУРЕшник», який популяризує історії успіху студентів і викладачів. Ця ініціатива включає публічні лекції, воркшопи та медійні кампанії, що надихають молодь долучатися до науки й технологій, сприяючи формуванню активної громадянської позиції. У 2024 році проєкт охопив понад 500 учасників, демонструючи кращі практики студентського самоврядування⁵⁶.

Проєкт «ХНУРЕ без обмежень» від служби доступності зосереджений на інклюзії. У грудні 2024 року проведено тренінг «Невизначена втрата: теорія та практика», де учасники опанували методи психологічної підтримки родин зниклих

⁵⁴ Джерело: <https://univd.edu.ua/uk/news/20857>

⁵⁵ Джерело: <https://nure.ua/universitytet/mizhnarodna-diyalnist/mizhnarodni-programi-ta-akademichna-mobilnist/erasmus/pro-programu-erazmus/programa-zhana-mone/proiekt-zhan-mone-modul-eu5g4ua>

⁵⁶ Джерело: <https://t.me/nurestudents>

безвісти, що стало важливим внеском у підтримку громад у воєнний час⁵⁷.

Основна мета цих ініціатив полягає у поєднанні передових технологій, кібербезпеки та інклюзивної освіти для розвитку інноваційного потенціалу громад, зміцнення національної стійкості та адаптації до сучасних викликів через міжнародну співпрацю⁵⁸.

Вплив: Ці проєкти підкреслюють роль ХНУРЕ як осередку, що не лише готує фахівців із радіоелектроніки, а й активно впливає на суспільство, пропонуючи рішення для технологічного прогресу, безпеки та соціальної єдності в умовах війни та європейської інтеграції.

Українська Асоціація Європейських Студій та Українська Асоціація Викладачів та Дослідників Європейської Інтеграції

Фокус: Гендерна рівність у вищій освіті та дослідженнях.

Ключові ініціативи:

У 2024 році Українська Асоціація Європейських Студій та Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції започаткували низку ініціатив, спрямованих на просування гендерної рівності у вищій освіті та дослідженнях. Одним із центральних проєктів стала програма «Гендерна рівність у вищій освіті», яка має на меті впровадження європейських антидискримінаційних стандартів у систему вищої освіти України. Ця ініціатива відображає прагнення Асоціації

⁵⁷ Джерело: <https://nure.ua/sluzhba-dostupnosti-khnure-bez-obmezhen-pryjniata-uchast-u-trydennomu-treninhu-nevyznachena-vtrata-teoriia-ta-praktyka>

⁵⁸ Джерело: <https://nure.ua/branch/specialnij-navchalno-reabilitacijnij-viddil-suprovodu-studentiv-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebamami>

Джерела: <https://nure.ua/>, Facebook: <https://www.facebook.com/KharkivNure>

адаптувати українське академічне середовище до принципів рівності, що є ключовими для європейської інтеграції, та створити умови для справедливого доступу до освіти і науки для всіх.

Важливим кроком у реалізації програми став перший захід із серії освітніх ініціатив ЄС – «Логічна матриця антидискримінаційної експертизи освітнього контенту», проведений 10 червня 2024 року в онлайн-форматі. Участь у ньому взяли представники Української Асоціації Європейських Студій із Києва, Львова, Дніпра, Харкова та Ужгорода. Цей захід став платформою для обміну досвідом і розробки методів оцінки освітнього контенту на предмет дискримінаційних елементів, сприяючи формуванню інклюзивного підходу до навчальних програм. Учасники отримали практичні інструменти для аналізу та вдосконалення змісту освіти, що допоможе усунути гендерні стереотипи та упередження⁵⁹.

Крім того, асоціація активно підтримує міжнародні дослідницькі ініціативи в рамках програми «Горизонт», які мають значний вплив на розвиток гендерної рівності. Проєкт EQUALS-EU⁶⁰ розробив інструменти самоаналізу для оцінки стану гендерної рівності в академічних і дослідницьких установах, надаючи практичні рекомендації для їхньої діяльності. EQUAL4EUROPE зосередився на створенні зразкових планів гендерної рівності, які можуть бути адаптовані до потреб різних організацій, від вишів до наукових центрів⁶¹.

Ініціатива EqualStrength⁶² досліджувала дискримінаційні практики в Європі, пропонуючи ефективні механізми боротьби

⁵⁹ Джерело: <https://univd.edu.ua/uk/news/20124>

⁶⁰ Джерело: <https://equals-eu.org/the-project/>

⁶¹ Джерело: <https://equal4europe.eu/about-e4e/>

⁶² Джерело: <https://equalstrength.eu/>

з упередженнями, тоді як Equal-life аналізував екологічні та медичні аспекти, що впливають на розвиток людини з урахуванням гендерних особливостей. Усі ці проєкти об'єднують зусилля закладів вищої освіти, дослідницьких установ, неурядових організацій і соціальних партнерів, створюючи міцну основу для співпраці.

Особливу увагу Асоціація приділяє просвітницькій роботі, яка є основним інструментом неурядового сектора для впровадження стандартів рівності та недискримінації. Освітні проєкти, такі як серія ініціатив ЄС, спрямовані на підвищення рівня обізнаності академічної спільноти та громадськості про важливість гендерної рівності. Матеріали, розроблені в рамках цих заходів, слугують базою для подальшого розвитку співпраці між вишами, державними органами та громадськими організаціями. Вони допомагають формувати політику, що враховує європейські стандарти, зокрема щодо гендерного балансу в управлінні, доступу до ресурсів і професійного розвитку.

Ці ініціативи сприяють не лише вдосконаленню вищої освіти в Україні, а й ширшій суспільній трансформації. Програма «Гендерна рівність у вищій освіті» та міжнародні проєкти підкреслюють важливість інклюзивного підходу, залучаючи різноманітні аудиторії до діалогу про рівність. Завдяки цьому асоціація зміцнює позиції України на шляху до європейської інтеграції, роблячи освіту і науку більш справедливими та відкритими для всіх.

Вплив: Асоціація сприяє узгодженню української вищої освіти зі стандартами ЄС у сфері гендерної рівності, надає ресурси та можливості для навчання вищих навчальних закладів і неурядових організацій з метою впровадження політики гендерної рівності, участь у міжнародних проєктах демонструє зобов'язання до глобальної співпраці у питаннях гендерної

рівності, освітні ініціативи та проекти створюють базу для подальшого розвитку і співпраці у цій сфері.

Отже, аналіз прикладів, наведених у цьому розділі, свідчить, що сучасні інноваційні проекти в галузях екології, охорони здоров'я, інклюзії, медіаосвіти та кібербезпеки значно підвищують якість освіти та водночас стають рушіями розвитку стійких громад. Ці ініціативи, реалізовані в рамках проекту UNICOM, стимулюють соціальну згуртованість, покращують рівень життя та сприяють формуванню прогресивного суспільства. Активна участь академічних установ, їхніх партнерів і студентського самоврядування у виконанні третьої місії закладає міцну основу для впровадження передових практик, що відповідають європейським стандартам, та забезпечує обмін знаннями й досвідом між українськими та міжнародними учасниками.

Другий підрозділ про українські університети демонструє їхню ефективність у реалізації третьої місії. Такі виші, як Сумський національний аграрний університет, Вінницький національний медичний університет, Харківський національний університет радіоелектроніки та інші, зосереджують зусилля на задоволенні суспільних потреб через інноваційні проекти. Їхня діяльність у сферах сталого розвитку, громадського здоров'я, інклюзії, безпеки та гендерної рівності не лише готує майбутніх лідерів, а й має безпосередній вплив на добробут громад і національну стійкість, особливо в умовах війни. Важливу роль відіграють неурядові організації, які посилюють ці зусилля через просвітницьку діяльність і проекти, спрямовані на утвердження стандартів рівності та недискримінації.

Загалом розділ підкреслює, що інтеграція академічних знань із суспільними потребами в рамках UNICOM є потужним каталізатором трансформації освіти та соціальної політики.

Європейські партнери демонструють передові підходи до інновацій і співпраці з громадами, тоді як українські ЗВО адаптують ці практики до локальних викликів, створюючи синергію для обміну досвідом. Цей процес сприяє формуванню сучасного, інклюзивного та прогресивного суспільства, де освіта стає інструментом не лише навчання, а й соціальних змін, зміцнення стійкості та просування європейських цінностей в Україні та за її межами.

Відомості про авторів:

1. **Родінкова Вікторія Валеріївна**, професорка кафедри фармації Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, rodinkova@vnmu.edu.ua
2. **Коваленко Вікторія Анатоліївна**, завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, scopus@vnmu.edu.ua

4. СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ

4.1. Моделі та методи співпраці університетів та громад

Останні десятиліття стали свідками стрімкої й водночас фундаментальної за своїм характером трансформації сучасного життя. Під впливом соціальних, економічних та глобалізаційних чинників бізнес, уряди, групи громадянського суспільства постали перед новими викликами. Ці зміни торкнулися також університету як педагогічної та наукової інституції, що призвело до переоцінки його місії. Для університету, який традиційно зосереджувався на освіті та виробництві знань, пріоритетним став ще один вектор діяльності – залучення громадськості. Попри те, що (пере)осмислення ролі університету як каталізатора соціальних перетворень відбулось уже на початку XX століття (див., наприклад: Flexner, 1930)⁶³, до його останніх десятиліть аспекту взаємодії університетів з громадами, також відомому як «третя місія», приділялося недостатньо уваги (Bekele et al., 2024)⁶⁴. Утім сьогодні ця проблема висувається на перший план, привертаючи увагу не лише керівництва університетів, але також політиків, міжнародних організацій тощо (Schuetze, 2012)⁶⁵.

Посилення економічного значення виробництва знань та інновацій «створило нові потенційні ролі для університетів і кинуло виклик традиційним суспільним привілеям та моно-

⁶³ Flexner, A. (1930). Universities.

⁶⁴ Bekele, T. A., Ofoyuru, D. T., & Woldegiorgis, E. T. (2024). Assessing University-Society Engagements: Towards a Methodological Framework. *Innovative Higher Education*, 49(2), 201–221. <https://doi.org/10.1007/s10755-023-09678-1>

⁶⁵ Schuetze, H. G. (2012). Universities and Their Communities – Engagement and Service as Primary Mission. *Higher Education and Civic Engagement*, 61–77. https://doi.org/10.1057/9781137074829_5

поліям, якими вони користувалися протягом тривалого часу» (Zomer & Benneworth, 2011)⁶⁶. Нині університети зазнають значного тиску: від них очікують дедалі більшої соціальної відповідальності, співпраці, контрибуцій у публічні та приватні сфери суспільства: університети «змушені... брати участь у різних формах взаємодії з місцевими, регіональними, національними та міжнародними діловими і соціальними партнерами» (Bojana Ćulum et al., 2013)⁶⁷. З-поміж таких форм взаємодії, що здійснюються університетами в межах реалізації ними третьої місії дослідники найчастіше виокремлюють капіталізацію дослідницьких винаходів (Etzkowitz et al., 2019; Klosthen et al., 2019), обмін знаннями і трансфер технологій (Cesaroni & Piccaluga, 2016; Rosli & Rossi, 2016), суспільний вплив (Fini et al., 2018; Miller et al., 2016)⁶⁸.

Існує значний масив наукових розвідок, присвячених осмисленню проблеми третьої місії, що дає підстави виокремити провідні моделі співпраці між університетами та громадами. Наведений нижче перелік засвідчує, що підприємницький характер третьої місії, акцентований багатьма дослідниками, не може зводитися суто до отримання прибутку університетами. Натомість ідеться про їх взаємодію з промисловими партнерами, політиками, кластерними організаціями тощо з метою створення цінності для суспільства на його шляху до

⁶⁶ Zomer, A., & Benneworth, P. (2011). The Rise of the University's Third Mission. Reform of Higher Education in Europe, 81–101. https://doi.org/10.1007/978-94-6091-555-0_6

⁶⁷ Bojana Ćulum, Rončević, N., & Jasminka Ledić. (2013). Facing New Expectations – Integrating Third Mission Activities into the University. Springer EBooks, 163–195. https://doi.org/10.1007/978-94-007-4614-5_9

⁶⁸ Miller, K., McAdam, R., Moffett, S., Alexander, A., & Puthusserry, P. (2016). Knowledge transfer in university quadruple helix ecosystems: an absorptive capacity perspective. R&D Management, 46(2), 383–399. <https://doi.org/10.1111/radm.12182>

сталого розвитку. Емпіричні дослідження підтверджують дієвість перших п'яти моделей, а також дають підстави говорити про існування шостої, яка поглиблює розуміння третьої місії. Розглянемо їх більш детально (подано за: Knudsen et al., 2019)⁶⁹.

Стенфордська модель. Виникла в 1968 році і стала провідною у сфері трансферу технологій. Тісно пов'язана з дослідницькою місією. Її засадничий принцип полягає в прагненні університету ліцензувати технології, що інституційно реалізується через відповідний офіс. Університет розвиває технології і комерціалізує права інтелектуальної власності, капіталізуючи їх на основі ліцензійних угод з комерційними суб'єктами.

Лабораторна модель. Бере свій початок у дослідницькій місії університету і робить акцент на тому, що доступ до потужностей для промисловості відкриває нові шляхи для створення технологій. Для вирішення питань, пов'язаних з їхніми комерційними, дослідницькими і / або інноваційними проєктами, компанії отримують можливості взаємодії з дослідниками та доступу до необхідного їм обладнання в університетах.

Модель поширення знань і співпраці. Походить від дослідницької місії і спирається на фундаментальну ідею про те, що знання, отримані в університеті, є суспільним благом. Для повної реалізації потенціалу наукових відкриттів університет може брати участь як в односторонній передачі знань у промисловість (контрактні дослідження), так і в двосторонньому обміні знаннями – формальному (спільні дослідження) і неформальному (консультування, зовнішнє викладання).

Модель "Spin-out". Спирається на дослідницьку місію, може бути пов'язана також з освітньою. Фокусується на університеті

⁶⁹ Knudsen, M. P., Frederiksen, M. H., & Goduscheit, R. C. (2019). New forms of engagement in third mission activities: a multi-level university-centric approach. *Innovation*, 1–32. <https://doi.org/10.1080/14479338.2019.1670666>

як потенційному учасникові ринку, який прагне через комерціалізацію довести наукове відкриття до інновації. Ключову роль у капіталізації винаходів, розроблених в університеті, відіграє офіс трансферу технологій, який на ранній стадії оцінює винаходи з найбільш перспективним потенціалом, що можуть стати основою для стартапу, котрий розвиватиметься на базі університету.

Інкубаторна модель. Демонструє зв'язок із дослідницькою та освітньою місіями. Університет будує інфраструктуру, що забезпечує взаємодію між дослідниками, компаніями та студентами. Мета – розробка бізнес-кейсів, навчання технологіям та визначення ринкових можливостей через партнерство. Складається з трьох компонентів: бізнес-підтримка нових підприємств у межах інкубатора, посередництво між представниками промисловості та університетів, селекція найбільш перспективних можливостей.

Екосистемна модель. У її основі – ідея про те, що виконання третьої місії не є діяльністю, якою займається окремий офіс. Навпаки, це складний комплекс заходів, організованих на всіх рівнях університету як складного поєднання дослідницьких та адміністративних підрозділів. Роль університету стає більш активною у сприянні розвитку галузі через широке долучення до одночасної співпраці з низкою державних і приватних суб'єктів для вирішення постійних і всеосяжних промислових і суспільних викликів.

Отже, третя (соціальна) місія університетів – це їхня роль у суспільній діяльності, що виходить за межі викладання та досліджень. Сьогодні вона трактується як діалог між наукою і суспільством шляхом генерування і застосування університетських знань і ресурсів поза межами академічної сфери. Це передбачає взаємодію із зовнішніми зацікавленими сторонами:

місцевими громадами, бізнесом, державними установами та неурядовими організаціями. Сучасні університети виступають ключовими агентами соціального, культурного та економічного розвитку, сприяючи співпраці за допомогою різних моделей, що охоплюють трансфер винаходів від університету до промисловості, доступ до обладнання та досвіду, співпрацю з компаніями, розвиток регіональних кластерів.

Водночас, аналіз інституційних стратегій третьої місії університетів, засвідчує, що, попри наполегливі спроби уніфікації, кожен заклад формує унікальні стратегії третьої місії та моделі співпраці з огляду на свою специфіку, ресурси та можливості, особливості партнерства та регіональний контекст (Kitagawa et al., 2016). Так, численні практики розширення своїх зв'язків з громадами університети пов'язують сьогодні з ідеями інклюзивності, екологічної свідомості тощо. Вони дають підстави виокремити такі формати взаємодії:

- навчання на службі громади (студенти та викладачі беруть участь у навчанні, яке спрямоване на задоволення потреб громади; залучаються проєкти, пов'язані з волонтерськими ініціативами, що інтегровані в освітні програми; спільне вирішення проблем з місцевими організаціями; стажування та польові роботи, що приносять користь як студентам, так і громаді);
- залучення громадськості та культурна діяльність (університети діють як культурні центри, організовуючи заходи, що збагачують суспільне життя, наприклад: проведення публічних лекцій, воркшопів тощо, співпраця з культурними установами, музеями та бібліотеками, організація фестивалів, ярмарків);
- підтримка політики та адвокація (університети сприяють формуванню політики, надаючи науково обґрунто-

вані висновки і / або рекомендації; така діяльність може включати співпрацю з державними установами для розробки науково обґрунтованої політичної стратегії, проведення політико-орієнтованих досліджень соціальних проблем, надання експертно-консультативних послуг державним установам);

- навчання впродовж життя (розширення освітніх можливостей за межі традиційного студентського контингенту, що досягається шляхом пропозиції освітніх програм для громади, курсів професійного розвитку, надання можливостей навчання онлайн для різних аудиторій, проведення заходів з обміну знаннями для вирішення локальних і глобальних проблем);
- кампус як соціально значущий центр (університетський кампус завдяки архітектурному та організаційному плануванню може стати інклюзивним простором для взаємодії та центром громадської активності, прикладом зеленої інфраструктури, що знижує вплив на довкілля та формує екологічну свідомість у студентів і громади);
- соціальні інновації та громадська активність (сприяння соціальним змінам через співпрацю з громадянським суспільством шляхом реалізації проєктів розвитку громад, створення програм соціального підприємництва, підтримки низових ініціатив через експертизу та ресурси).

Сучасні університети, як бачимо, виступають активними агентами соціальних змін, адаптуючи різноманітні моделі співпраці з громадами та зовнішніми стейкхолдерами. Вони розвивають унікальні підходи до взаємодії, спираючись на комплекс чинників. Інтеграція інклюзивних, екологічних та культурних практик через кампуси й інші платформи університету створює можливості для глибшої кооперації з суспіль-

ством і сприяє сталому розвитку як на місцевому, так і на глобальному рівнях.

У процесі реалізації третьої місії університетам важливо організувати цей напрям своєї діяльності таким чином, щоб добре орієнтуватися у потребах і проблемах суспільства та вміти швидко й релевантно реагувати на них, спиратися на свої сильні сторони, розвивати потенціал нових перспективних ініціатив, розширювати мережу зацікавлених сторін, зміцнювати наявні зв'язки й урізноманітнювати формати співпраці, дбайливо ставитися до людських і матеріальних ресурсів, популяризувати роль закладів вищої освіти у сталому розвитку суспільства. У прес-релізі Європейської комісії «Higher education: making EU's universities ready for the future through deeper transnational cooperation» (2022) зазначено, що суспільство потребує внеску університетів на перехресті освіти, науки та інновацій у формуванні сталих і стійких економік і у перетворенні Європейського Союзу на більш екологічний, інклюзивний і цифровий.

Доволі поширена в Європейському Союзі практика реалізації університетами третьої місії активно розвивається в освітньому просторі України через вивчення й засвоєння кращих практик європейських університетів і спільну реалізацію масштабних проєктів як, наприклад Еразмус+ KA2 проєкт «Університет – громади: посилення співпраці». З іншого боку, упровадження політики комплексної підтримки волонтерства, соціальних проєктів, студентського самоврядування у ЗВО, фандрейзингу у вищій освіті з метою реалізації проєктів суспільного значення задекларовано у Стратегічному плані Міністерства освіти і науки України до 2027 р. (Стратегічний план, 2024). Тож сьогоднішні реалії демонструють, що українські університети глобально і локально ініціюють і реалізу-

ють суспільно орієнтовані проекти у співпраці з ключовими зацікавленими сторонами – громадами, що сприяє вирішенню низки проблем буремних часів на сучасному етапі історії українського суспільства і зміцнює фундамент української державності для майбутнього.

Українські університети мають доволі широкий діапазон інструментарію для вимірювання якості освіти, результативності наукових досліджень та упровадження інновацій, і це сприяє стратегічному плануванню й аналітиці освітньої і науково-дослідницької місії. Для комплексної і цілеспрямованої реалізації третьої місії також необхідною умовою є наявність відповідного інструментарію, насамперед стратегії і політики. Для цього університетська спільнота має чітко розуміти, яких цілей університет хоче досягти в рамках третьої місії, наприклад, сприяння розвитку певних напрямів діяльності місцевої громади та/або її соціальної згуртованості, підтримка підприємництва, поширення знань у певних галузях тощо. На основі пріоритетних цілей необхідно створити детальний план дій, який включатиме конкретні заходи, терміни виконання та відповідальних осіб. Для чіткого розуміння алгоритмів дій у межах реалізації третьої місії в університеті та за його межами, але з його участю, важливо розробити внутрішні нормативні документи, які регулюватимуть діяльність університету в рамках третьої місії.

На відміну від перших двох місій третя місія зорієнтована, насамперед, на взаємодію із зовнішніми зацікавленими сторонами, рівноцінним до встановлення її нормативно-правової бази в закладі освіти є створення партнерських мереж, які сприятимуть встановленню і розширенню зв'язків з місцевими органами влади, бізнес-структурами, громадськими організаціями, культурно-національними спільнотами, благодійними

фондами, засобами масової інформації та іншими зацікавленими сторонами. Загалом співпрацю з громадою та бізнесом доцільно організувати на рівні організації і проведення спільних заходів, підготовки й реалізації спільних проєктів, створення бізнес-інкубаторів та технопарків, проведення соціологічних та інших затребуваних досліджень.

На етапі планування заходів слід урахувати які формати участі зацікавлених сторін сприятимуть більш ефективному їх проведенню і матимуть більший вплив на соціум. Під час проведення круглих столів представники громади, бізнесу або інші партнери можуть забезпечити зовнішню оцінку вже реалізованих заходів, надати експертні рекомендації щодо запланованих дій, долучитися до обговорення стратегії розвитку або інших концептуальних документів. На семінарах або воркшопах особливо цінним буде залучення професіоналів-практиків та експертів відповідних галузей до демонстрації або розбору конкретних кейсів, опанування дієвих технологій або прийомів у конкретній професії або галузі.

Різноплановим може бути залучення зацікавлених сторін до проведення науково-практичних конференцій, оскільки ці заходи є багатофункціональними, масштабними і передбачають різні формати участі і впливу. Розглянемо практичні шляхи реалізації такого заходу на прикладі Міжнародної науково-практичної конференції Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького «Сучасна вища освіта: досягнення, виклики та перспективи розвитку в умовах невизначеності» за програмою 2023 р.)⁷⁰. Співорганізаторами заходу запрошено Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України та ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» як стейк-

⁷⁰ Джерело: <https://surl.li/ggeldg>

голдерів найвищого рівня у вищій освіті; Департамент освіти і науки Запорізької обласної державної адміністрації як орган влади, який опікується освітою у регіоні і водночас володіє ситуацією в місцевих громадах; ГО «Прогресивні», Громадська спілка «Освіторія» і Студія онлайн-освіти EdEra забезпечили зв'язок з різними категоріями зацікавлених сторін від учнів, їх батьків до вчителів і викладачів, а також сприяли урахуванню тенденцій розвитку освіти різних рівнів, суспільних запитів і пошуку можливих рішень через спільні дії закладу вищої освіти й інших зацікавлених сторін.

Тематика двох панельних дискусій «Вища освіта і професії майбутнього: як навчитися швидко реагувати на нові запити суспільства» і «Як створити екосистемні продукти у вищій освіті для сталого розвитку суспільства?» були зосереджені на реальних проблемах суспільства і стали майданчиком для знаходження практичних шляхів їх вирішення. Обговорення у форматі круглих столів «Третя місія університету як запорука злагодженого та ефективного функціонування громади», «Вища освіта в контексті суспільних викликів: історичні традиції, юридичні горизонти, здоров'я нації, сталий розвиток» і «Готовність української освіти до інтеграції в Європейський освітній простір» сприяло залученню широкої спільноти до аналізу проблематики як локального, так і глобального характеру. Навіть такі заходи як Відеоподорож «МДПУ імені Богдана Хмельницького – трансформації довжиною в 100 років» і Квест для студентської молоді «Сторінками історії МДПУ імені Богдана Хмельницького» дозволили здійснити масштабну оцінку реалізації університетом його суспільної місії. Кілька лінійок майстер-класів, у тому числі від професіоналів-практиків залучених партнерських організацій сприяли практичному опануванню учасників конференціями інноваціями

у різних галузях. Таким чином, масштабний захід сприяв обміну досвідом, знаходженню шляхів вирішення нагальних проблем в освіті, науці, культурі, комунікації тощо, мав просвітницький вплив щодо досягнення глобальних цілей сталого розвитку, розширенню партнерської мережі, згуртованості суспільства.

До реалізації третьої місії важливо залучати усю університетську спільноту і максимально – структурні підрозділи закладу. Так, залучення студентів, аспірантів і молодих вчених до підготовки проєктних заявок і реалізації спільних із партнерами проєктів сприятиме генеруванню інноваційних ідей, встановленню нових форматів взаємодії і забезпечить практичну цінність результатів проєктів для громади та бізнесу. Ще однією можливістю і прикладом наявності тісного зв'язку між трьома місіями університету є забезпечення актуальності освітніх програм через створення студентами та випускниками стартапів та інноваційних проєктів, які сприяють вирішенню не обов'язково глобальних, але важливих для певного контексту, проблем, у безпосередній співпраці з бізнесом і громадами.

Підвищення рівня обізнаності населення через поширення знань і технологій також є невід'ємною частиною суспільної ролі університетів. Цей вид діяльності можливо організувати через такі форми:

Організація публічних лекцій та семінарів із залученням провідних експертів для виступів перед широкою аудиторією та висвітленням складних питань у доступній формі, поширенням науково-популярного контенту;

Створення масових відкритих онлайн-курсів та освітніх платформ, зорієнтованих на зміни на ринку праці і на запит від суспільства щодо опанування нових професій, професійних функцій та з можливістю присвоєння часткових або мікро кваліфікацій. Також важливо створювати можливість

доступу до якісної освіти для всіх охочих. Звісно, що на громадських засадах створення освітніх курсів або ресурсів має певні обмеження через достатню, а подекуди й надмірну занятість науково-педагогічних працівників і здобувачів. Проте окреслену форму послуг для населення можливо передбачити у рамках певних проєктів і підтримуваних громадами ініціатив.

Участь у науково-популярних проєктах – залучення широкої громадськості до грантової і проєктної діяльності може суттєво підвищити її вплив і сталість результатів. Ця форма співпраці можлива за умови тісного контакту з органами місцевої влади, громадськими організаціями, представниками бізнесу, оскільки вимагає розуміння, хто саме і яким чином міг би зробити внесок у спільну діяльність через надання цінної інформації щодо наявних конкретних потреб, потенційних ризиків і можливих переваг упродовж реалізації проєкту. Прикладом реалізації науково-популярного проєкту може слугувати «Академія медіа грамотності»⁷¹, реалізована викладачами МДПУ імені Богдана Хмельницького завдяки грантовій підтримці проєкту «Медіа Орієнтир для освітян територіальних громад» від Академії української преси та у співпраці з Координаційним простором «Мелітополь саме тут. Львів». Цільовою аудиторією ініціативи стали внутрішньо переміщені освітяни, які у цікавій та інтерактивній формі змогли набути професійно цінного досвіду та розвинути низку універсальних навичок – критичного мислення, емоційного інтелекту, вміння працювати з інформацією, запобігати маніпуляціям в інформаційному просторі, використанню мови ненависті, стереотипам і упередженням тощо.

Передача технологій та ноу-хау є особливо важливою в рамках комерціалізації наукових розробок та їх впрова-

⁷¹ Джерело: <https://surl.li/ywzztg>

дження в практику. З одного боку, це є вимогою до сучасного університету, з іншого – цей напрям може стати чудовою можливістю для створення суспільно цінної наукової продукції. Трансфер технологій не може бути впливовим відірвано від контексту – навпаки, саме у співпраці з бізнесом та підприємствами можливим є створення затребуваної продукції або науково обґрунтоване забезпечення супроводу певних технологічних і виробничих процесів.

Реалізація третьої місії передбачає наявність у представників закладів вищої освіти певного набору компетентностей, вмінь і навичок. Отже, з метою максимально ефективного залучення студентів та викладачів корисним буде включення третьої місії в освітні програми, вибіркові освітні компоненти, сертифікатні програми, курси підвищення кваліфікації. Це можуть бути курси або навчальні модулі, які сприятимуть розвитку соціальної відповідальності, лідерства, вмінь комунікації, роботи в команді та підприємницьких навичок у студентів і викладачів.

Залучення студентів і викладачів до волонтерської діяльності також створить можливості для розвитку в них відчуття причетності не тільки до університетської спільноти, але й до місцевої громади та свого народу. Участь у проєктах, спрямованих на допомогу громаді, насамперед, підтримку знедолених, нужденних категорій населення; надання своєчасної, суспільно-корисної допомоги; сприяння вирішенню соціальних конфліктів посилюватиме це відчуття.

Викладачі і студенти, які активно залучаються до реалізації третьої місії, повинні відчувати підтримку з боку адміністрації університету через систему заохочень і стимулювання (премії, відзнаки тощо), мати менше навчальне навантаження, отримувати додаткові бали до рейтингу та мати інші додаткові можливості, передбачені внутрішніми документами закладу.

У закладі освіти повинен бути розроблений внутрішній інструментарій для **моніторингу та оцінки ефективності реалізації третьої місії**:

Визначення ключових показників ефективності у внутрішніх документах має бути окреслена система оцінки, яка дозволить виміряти результати діяльності університету в рамках третьої місії.

Проведення регулярного моніторингу має відбуватися через постійний збір та аналіз інформації про діяльність університету в рамках третьої місії. Для якісного моніторингу необхідно визначити ключові індикатори ефективності, кількісні і якісні показники щодо позитивного впливу на суспільство та конструктивної комунікації.

Результати діяльності університету в рамках третьої місії мають оприлюднюватися для широкої громадськості. У звітах таке має окреслюватися інформація стосовно подальших перспектив співпраці університету із зацікавленими сторонами. Корисною також може виявитися форма зворотного зв'язку, через яку зацікавлені сторони можуть пропонувати інші форми і види співпраці, надавати цінні рекомендації щодо реалізованих ініціатив та їх подальшого ефекту, уточнювати інформацію тощо.

Важливими інструментами оцінювання реалізації третьої місії університетами можуть стати онлайн курси і онлайн платформи ресурсів з функцією зворотного зв'язку, цифрові платформи для спілкування, інструменти для проведення опитувань, інструменти для аналізу даних. Відкритість університету до зовнішньої оцінки реалізації ним третьої місії є обов'язковою умовою її об'єктивності.

Отже, третя місія університету є обов'язковою умовою його функціонування, оскільки розкриває його потенціал корис-

ності для суспільства. Реалізація третьої місії університету вимагає низки інструментів, які забезпечать цілеспрямоване її планування, узгодження з потребами суспільства, налагодження співпраці із зацікавленими сторонами, вибір релевантних форм, методів і напрямів діяльності, моніторинг та оцінку їх ефективності і впливу на громади, бізнес та інші зацікавлені сторони.

Використані джерела:

1. Bekele, T. A., Ofoyuru, D. T., & Woldegiorgis, E. T. (2024). Assessing University-Society Engagements: Towards a Methodological Framework. *Innovative Higher Education*, 49(2), 201–221. <https://doi.org/10.1007/s10755-023-09678-1>
2. Bojana Ćulum, Rončević, N., & Jasminka Ledić. (2013). Facing New Expectations – Integrating Third Mission Activities into the University. Springer EBooks, 163–195. https://doi.org/10.1007/978-94-007-4614-5_9
3. Cesaroni, F., & Piccaluga, A. (2016). The activities of university knowledge transfer offices: towards the third mission in Italy. *The Journal of Technology Transfer*, 41(4), 753–777. <https://doi.org/10.1007/s10961-015-9401-3>
4. Etzkowitz, H., Germain-Alamartine, E., Keel, J., Kumar, C., Smith, K. N., & Albats, E. (2019). Entrepreneurial university dynamics: Structured ambivalence, relative deprivation and institution-formation in the Stanford innovation system. *Technological Forecasting and Social Change*, 141, 159–171. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.10.019>
5. Fini, R., Rasmussen, E., Siegel, D., & Wiklund, J. (2018). Rethinking the Commercialization of Public Science: From Entrepreneurial Outcomes to Societal Impacts. *Academy of Management Perspectives*, 32(1), 4–20. <https://doi.org/10.5465/amp.2017.0206>
6. Flexner, A. (1930). *Universities*.
7. Kitagawa, F., Sánchez Barrioluengo, M., & Uyarra, E. (2016). Third mission as institutional strategies: Between isomorphic forces and heterogeneous pathways. *Science and Public Policy*, scw015. <https://doi.org/10.1093/scipol/scw015>

8. Klofsten, M., Fayolle, A., Guerrero, M., Mian, S., Urbano, D., & Wright, M. (2019). The entrepreneurial university as driver for economic growth and social change – Key strategic challenges. *Technological Forecasting and Social Change*, 141(1), 149–158. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.12.004>
9. Knudsen, M. P., Frederiksen, M. H., & Goduscheit, R. C. (2019). New forms of engagement in third mission activities: a multi-level university-centric approach. *Innovation*, 1–32. <https://doi.org/10.1080/14479338.2019.1670666>
10. Miller, K., McAdam, R., Moffett, S., Alexander, A., & Puthusserry, P. (2016). Knowledge transfer in university quadruple helix ecosystems: an absorptive capacity perspective. *R&D Management*, 46(2), 383–399. <https://doi.org/10.1111/radm.12182>
11. Rosli, A., & Rossi, F. (2016). Third-mission policy goals and incentives from performance-based funding: Are they aligned? *Research Evaluation*, rvw012. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvw012>
12. Schuetze, H. G. (2012). Universities and Their Communities – Engagement and Service as Primary Mission. *Higher Education and Civic Engagement*, 61–77. https://doi.org/10.1057/9781137074829_5
13. Zomer, A., & Benneworth, P. (2011). The Rise of the University's Third Mission. *Reform of Higher Education in Europe*, 81–101. https://doi.org/10.1007/978-94-6091-555-0_6

Відомості про авторів:

1. **Арабаджи Олена Семенівна**, проректор з науково-педагогічної роботи, зовнішніх зв'язків і стратегічного розвитку, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, olena.arabadji@gmail.com
2. **Акулова Надія Юріївна**, доцент кафедри української філології та зарубіжної літератури, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Akulova_Nadiya@msspu.edu.ua
3. **Коноваленко Тетяна Василівна**, доцент кафедри германської філології та методики викладання германських мов, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, konovalenko_tetiana@msspu.edu.ua

4.2. Стратегії інтеграції Третьої місії в освітню та дослідницьку діяльність

Інтеграція Третьої місії в освітню діяльність університетів є важливим кроком на шляху до розвитку суспільства знань, підвищення соціальної відповідальності та розширення можливостей студентів для професійної реалізації. В Україні ця концепція набирає обертів, і використання ефективних міжнародних стратегій може значно підсилити роль університетів у суспільному розвитку. Війна в Україні суттєво вплинула на третю місію університетів, змусивши їх адаптувати свою діяльність до нових викликів, зокрема через підтримку гуманітарних ініціатив, психологічну допомогу та відновлення громад. Адаптація успішних світових практик, таких як модель «третього простору», дуальна освіта, створення інноваційних хабів та реабілітаційних програм тощо сприятиме покращенню якості освіти та соціального впливу українських університетів.

Згідно з даними Європейської асоціації університетів (EUA), понад 80% європейських університетів активно включають третю місію у свою стратегію розвитку. Наприклад, у США та Великобританії університети використовують модель «третього простору» яка поєднує академічне середовище з бізнесом та громадськими ініціативами. У Німеччині реалізуються державні програми підтримки соціального підприємництва в університетах, а у Фінляндії активно розвиваються міждисциплінарні дослідницькі центри, які співпрацюють із місцевими громадами. Необхідність інтеграції третьої місії в освітню діяльність українських університетів обумовлена кількома ключовими факторами:

1. Соціально-економічними викликами – підвищення ролі університетів у вирішенні соціальних проблем громад,

зокрема через підтримку стартапів, соціальних проєктів та волонтерства.

2. Європейською інтеграцією – адаптація освітньої політики до стандартів ЄС, що передбачає впровадження концепції третьої місії.
3. Розвитком громадянського суспільства – університети відіграють важливу роль у формуванні активної громадянської позиції студентів та взаємодії з місцевими громадами.
4. Необхідністю покращення іміджу українських університетів – активна соціальна роль університетів сприяє зростанню їх міжнародного авторитету та залученню іноземних партнерів до співпраці.
5. Впливом війни в Україні – університети стали осередками гуманітарної допомоги, психологічної підтримки та відновлення соціальної інфраструктури, особливо в прифронтових регіонах.

Вочевидь, усі українські університети усвідомлюють важливу роль, яку відіграє вищий навчальний заклад у формуванні світогляду майбутніх поколінь і підготовці фахівців, здатних ефективно реагувати на соціальні, економічні та екологічні виклики регіональних громад.

У цьому контексті визначено такі ключові стратегії інтеграції третьої місії в освітній процес:

Стратегія 1. Включення третьої місії в навчальні програми університету. Університет інтегрує концепцію третьої місії через розробку нових навчальних курсів, які акцентують увагу на соціальних інноваціях, сталому розвитку та підприємництві тощо.

Кейс 1. Освітній модуль «Європейський зелений курс». Курс призначено для представників територіальних громад, громадських організацій, ветеранів бойових дій та членів їх родин, переселенців, людей з інвалідністю, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, здобувачів освіти, науковців, що дотичні або зацікавлені до впровадження третьої місії у сфері зеленого курсу.

Метою курсу є формування глибокого усвідомлення та розуміння реалізації третьої місії щодо запобігання змінам клімату, адаптації та пом'якшення їх наслідків, що може бути використане як в повсякденному житті, так і на різних етапах професійної діяльності та прийняття рішень. Набуття компетенцій, що дозволяють практично впроваджувати проєкти, пов'язані із зеленими технологіями, імплементувати європейський рівень екологічних цінностей та поведінки.

Кейс 2. Освітній курс «Зелений маркетинг та циркулярна економіка», що спрямований на формування у цільової аудиторії системних теоретичних знань і практичних навичок з формування системи зеленого маркетингу, оволодіння новітніми досягненнями у сфері раціонального природокористування, ресурсозбереження, екологічного маркетингу; набуття системного мислення та спеціальних знань у галузі циркулярної економіки. Метою освітнього компонента є розвиток у здобувачів освіти екологічних компетентностей, що надасть їм змогу краще розуміти та реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, необхідність ощадливого ставлення до довкілля, розділяти спільні європейські цінності захисту довкілля та сталого розвитку.

Кейс 3. Освітня програма «Стале сільське господарство та продовольча безпека» «Sustainable agriculture and food security». Сумський НАУ спільно з Королівським аграрним університе-

том (Великобританія) створив унікальну освітню програму «Стійке сільське господарство та продовольча безпека». Головною метою освітньо-професійної програми є підготовка висококваліфікованих фахівців з глибоким знанням і навичками у сфері агрономії, які здатні ефективно вирішувати екологічні проблеми, пов'язані з сільським господарством і забезпечення продовольчої безпеки.

Глобальна спрямованість цієї програми спрямована на досягнення Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй і, таким чином, формує випускників програми підготовленими до широкого кола кар'єрного розвитку як у приватному секторі, так і для урядових чи неурядових організацій (НУО), включаючи торговельні асоціації.

Випускники будуть готові до працевлаштування на міжнародних, національних, регіональних або місцевих рівнях. Програма в 2024 році отримала міжнародну акредитацію німецької агенції ZEvA, що підтверджує її відповідність європейським стандартам якості.

Навчання побудоване на інноваційних підходах до вирішення сучасних викликів у сфері сталого розвитку та продовольчої безпеки. Здобувачі освіти опановують сучасні методи управління природними ресурсами, вивчають новітні екологічні технології та здобувають навички, необхідні для ефективного реагування на глобальні виклики. Програма пропонує унікальний досвід навчання англійською мовою у мультикультурному середовищі. Вона готує фахівців, здатних не лише вирішувати екологічні та соціально-економічні проблеми, але й активно впливати на розвиток сталого майбутнього як своїх громад так і країни вцілому. Ця ініціатива є важливим внеском у підготовку нового покоління фахівців, які стануть ключовими гравцями у відновленні економіки, розвитку

інфраструктури та забезпеченні продовольчої безпеки. Навчання на програмі не лише відкриває двері до міжнародної кар'єри, але й дає змогу стати агентом змін у світі, який потребує інноваційних рішень та нових підходів до глобальних проблем⁷².

Стратегія 2. Створення партнерств із місцевими громадами та бізнесом

Ефективна інтеграція третьої місії можлива через налагодження тісної співпраці університету з місцевими органами влади, бізнесом та громадськими організаціями. Спільні проекти, стажування, волонтерські програми та громадські ініціативи дозволяють студентам застосовувати свої знання на практиці.

Кейс 1. Дуальна освіта.

Розвиток дуальної освіти є стратегічно важливим кроком для підготовки конкурентоспроможних фахівців і зміцнення економічного потенціалу регіонів. Тісна взаємодія між університетом та локальним бізнесом сприяє ефективнішій підготовці кадрів, підвищенню рівня зайнятості молоді та загальному економічному зростанню. Саме тому підтримка та розширення дуальної освіти є пріоритетом не тільки для університетів, але й для державної політики та місцевої бізнес-спільноти.

Дуальна освіта має ряд беззаперечних переваг для локального бізнесу. По-перше, дуальна освіта забезпечує місцеві підприємства мотивованими молодими фахівцями, які отримують практичний досвід ще під час навчання. Це дозволяє бізнесу адаптувати студентів до специфіки роботи, зменшуючи витрати на їхнє подальше навчання та адаптацію. По-друге, співпраця з університетом відкриває бізнесу можливість

⁷² Промо-відео програми: <https://youtu.be/V5KbV6b8vac>. Презентація : <http://surl.li/cdaheg>

впливати на зміст навчальних програм, що сприяє підготовці кадрів із необхідними навичками та знаннями. Це особливо актуально для високотехнологічних галузей, де вимоги до працівників змінюються дуже швидко. По-третє, участь у дуальній освіті підвищує соціальну відповідальність бізнесу, зміцнює його імідж та сприяє розвитку регіону. Компанії, що інвестують у навчання молоді, отримують лояльних співробітників та позитивний відгук у громаді.

Одним з піонерів дуальної освіти в Україні по праву вважається Харківський національний університет радіоелектроніки (ХНУРЕ), який активно розвиває дуальну освіту у сфері ІТ, електроніки та телекомунікацій. Співпраця з ІТ-компаніями регіону дозволяє студентам проходити практику, брати участь у реальних проєктах і навіть отримувати перші робочі контракти ще під час навчання. Це сприяє не лише кращій підготовці фахівців, а й суттєвому зниженню безробіття серед молоді.

Зазначимо, що дуальна освіта відіграє важливу роль у розвитку місцевої громади. По-перше, вона сприяє зниженню рівня безробіття серед молоді, забезпечуючи випускників робочими місцями. По-друге, розвиток дуальної освіти стимулює соціальну згуртованість, адже тісна взаємодія між університетом, бізнесом і місцевими органами влади сприяє формуванню спільної відповідальності за майбутнє регіону. Крім того, активна участь підприємств у навчанні сприяє створенню інноваційного середовища, що приваблює інвестиції та підвищує конкурентоспроможність громади. По-третє, дуальна освіта сприяє збереженню молодих талантів, зменшуючи трудову міграцію. Завдяки можливості отримати якісну освіту та перспективну роботу на місці, молодь має змогу залишитись працювати у рідному місті чи селі, що зміцнює місцеву економіку та сприяє її сталому розвитку.

Кейс 2. Проєкт «Школа соціального партнерства»

Школа реалізується спільно ПРООН, Сумською ОВА у партнерстві з Бізнес-школою СНАУ та фінансується Урядом Королівства Нідерландів у рамках пілотного проєкту «Підтримка стабілізації та відновлення постраждалих від війни громад (прифронтових зон, районів, в які повертаються і які приймають ВПО)». Реалізація даного проєкту є одним із напрямків допомоги ПРООН щодо підтримки створення соціально орієнтованих бізнесів у постраждалих від війни громадах. Школа соціального підприємництва допоможе реалізувати бізнес-ініціативи з сильною соціальною складовою.

Основна мета проєкту – створити потужності для подальшого розвитку держави завдяки міжсекторальній співпраці на різних рівнях. Саме підтримка соціального аспекту підприємництва допоможе зробити малий та середній бізнес важливою частиною і драйвером відновлення України.

Кейс 4. Волонтерські ініціативи

Волонтерські ініціативи університету відіграють значну роль у соціальному розвитку громади, сприяючи підвищенню рівня освіти, соціальної підтримки та екологічної свідомості. Завдяки активній взаємодії студентів, викладачів та місцевого населення, такі програми стають рушійною силою позитивних змін у суспільстві.

Волонтерські ініціативи що сьогодні реалізуються в українських ЗВО охоплюють широкий спектр напрямів, серед яких:

- 1) ветеринарні програми – проведення безкоштовних курсів, тренінгів та лекцій для різних верств населення.
- 2) екологічні проєкти – заходи з озеленення, прибирання громадських територій та популяризація екологічної свідомості.

- 3) соціальна допомога – підтримка малозабезпечених родин, людей з інвалідністю та літніх осіб.
- 4) молодіжні ініціативи – організація спортивних, культурних та розважальних заходів для молоді.
- 5) гуманітарна допомога – участь у благодійних акціях та допомога постраждалим від кризових ситуацій.

Стратегія 3. Розвиток соціального підприємництва

Університет відіграє значну роль у розвитку соціального підприємництва в громадах, створює сприятливе середовище для розвитку інноваційних проєктів, сприяє формуванню нового покоління підприємців, які орієнтовані не лише на прибутки, а й на створення позитивних соціальних змін.

Кейс 1. Освітні ініціативи для шкільної молоді: Зимова бізнес-школа

Однією з ефективних форм ранньої профорієнтації є проведення спеціалізованих освітніх програм для учнів старших класів, зокрема бізнес-шкіл. Такі заходи спрямовані на підтримку учнів у процесі свідомого вибору професії, враховуючи їхні індивідуальні здібності, інтереси та актуальні потреби ринку праці. У рамках таких шкіл старшокласники мають змогу пройти профдіагностику, ознайомитися з основами підприємництва, а також взяти участь у фінальному пітчингу власних бізнес-ідей. Участь у програмі є безкоштовною, а найкреативніші проєкти заохочуються призами. Такі ініціативи розвивають у молоді підприємницьке мислення та навички самопрезентації.

Кейс 2. Хакатони для шкільної молоді як інструмент економічної активізації громад

Інноваційним підходом до залучення молоді до підприємницької діяльності є проведення хакатонів. Вони поєднують освітній та практичний компоненти: учасники знайомляться

з основами бізнес-планування, розробляють бізнес-ідеї та працюють над реальними кейсами під супроводом експертів. Такий формат стимулює розвиток критичного мислення, командної роботи, підвищує обізнаність учнів щодо економічних процесів у громаді та сприяє професійному самовизначенню. Хакатони часто проводяться в рамках партнерських програм університетів і громадських ініціатив.

Кейс 3. Дорадчі послуги як форма третьої місії університету

Розвиток системи дорадчих послуг в університетах є потужним механізмом підтримки регіонального бізнесу та громад. Така діяльність включає надання консультацій, проведення досліджень, навчальних заходів і проектного супроводу. Дорадчі служби допомагають підприємствам вирішувати проблеми, пов'язані з впровадженням інновацій, адаптацією до законодавчих змін, кадровими викликами тощо. Крім того, університетські експерти залучаються до розробки стратегій сталого розвитку територій, екологічних проєктів, соціальних ініціатив та управління ресурсами. Це сприяє формуванню стійких і самодостатніх громад.

Стратегія 4. Наукові дослідження із соціальним впливом

Наукові дослідження можуть бути спрямовані не лише на фундаментальну чи прикладну науку, а й на вирішення соціальних проблем. Наприклад, дослідження екологічних проблем регіону, аналіз впливу освітніх реформ або розробка технологій для покращення якості життя певних груп населення можуть стати важливими складовими освітнього процесу.

Кейс 1. Проєкт «Тренінг експертів з оцінки ґрунтів та відновлення територій, пошкоджених внаслідок бойових дій»

Проєкт реалізується Сумським НАУ у співпраці з Королівським аграрним університетом (Британія) та за

підтримки Громадської Співки «Ініціатива «Жива Земля», ГО GreenUkraine.ch та Бернського університету прикладних наук (Швейцарія).

Повномасштабна війна в Україні призвела до деградації ґрунтової екосистем та територій, через фізичний та хімічний вплив на них. Ґрунти у зонах інтенсивних боїв втрачають родючість через зміну фізико-хімічних властивостей (зниження вмісту макроелементів та органічної речовини, зростання лужності). Також на територіях де велися бойові дії або відбулась розмінування, ґрунти мають погіршення біологічної активності мікроорганізмів, поширення бур'янів та шкідників які були не характерні для даних територій. Відновлення територій та ґрунтів, після впливу війни, є важливим для всіх українців. Цільова аудиторія проєкту – колишні військовослужбовці з освітою або досвідом роботи в агросфері, ГІС, захисті навколишнього середовища, картографії.

Підготовка експертів з оцінки ґрунтів та відновлення територій пошкоджених внаслідок бойових дій ставить декілька завдань:

- створити умови для підготовки експертів які будуть працювати територіями та ґрунтами які постраждали від війни;
- залучення ветеранів до програми відновлення України після їх демобілізації;
- створення робочих місць для ветеранів після їх демобілізації.

В 2024 році Проєкту було присуджено нагороду Акредитаційної ради підприємницьких та залучених університетів, що стало глобальним визнанням зусиль, спрямованих на розвиток підприємництва та залученості у вищій освіті.

Кейс 2. Центри колективного користування як інструмент для наукових досліджень і підтримки регіонального розвитку

У межах розбудови дослідницької інфраструктури в системі вищої освіти в Україні створюється мережа центрів колективного користування науковим обладнанням (ЦККНО). Такі центри забезпечують доступ до сучасного аналітичного обладнання для проведення наукових досліджень, експертиз та впровадження інновацій як у навчальному процесі, так і в реальному секторі економіки.

Прикладами подібної інфраструктури є:

- Центр «Інститут високих технологій» КНУ ім. Тараса Шевченка – для міждисциплінарних досліджень у сферах біотехнологій, хімії та фізики;
- Центр «Плазмотех» при НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» – у галузі матеріалознавства та плазмових технологій;
- Центр колективного користування «Лабораторія екологічного землеробства та природокористування», на базі СНАУ, спеціалізується на аналізі якості ґрунтів, води, сільськогосподарської продукції, а також на впровадженні екологічно орієнтованих технологій.
- Центр колективного користування при ОНУ ім. І. І. Мечникова – для молекулярно-біологічних досліджень і генетики.

На сьогодні в Україні діє щонайменше вісім таких центрів, що охоплюють різні напрями – від інженерії та природничих наук до аграрного сектору. Вони сприяють трансферу знань, посиленню прикладної складової освіти, розбудові партнерств з бізнесом і вирішенню проблем місцевого розвитку.

Стратегія 5. Популяризація концепції третьої місії через комунікаційні заходи

Важливою складовою третьої місії ЗВО є інформування студентів, викладачів та громадськості про можливості та перспективи третьої місії університету для громади. Використання соціальних мереж, проведення відкритих лекцій, конференцій та форумів дозволяє формувати культуру соціальної відповідальності та сприяти активному залученню університетської спільноти до соціально значущих ініціатив.

Кейс 1. Семінар-дискусія «Майстерня розвитку громад»

Заклади вищої освіти організовують семінари-дискусії за участю фахівців з місцевого економічного розвитку, представників обласної та районної влади, експертів і громад. Такі заходи дозволяють обговорити сучасний стан та перспективи розвитку громад, зокрема проєктний підхід до управління, кооперацію у сімейних фермах, гендерну рівність, молодіжну політику, проблеми великих громад та формування бренду організації. Це сприяє формуванню ефективних стратегій розвитку та зміцненню партнерств між університетом, владою та громадами.

Кейс 2. Форум з реалізації стратегії економічного відновлення та розвитку області

Університети виступають активними учасниками форумів, де презентують науково-дослідні проєкти, які можуть бути впроваджені у виробництво. Ці заходи слугують майданчиком для налагодження співпраці між громадами, бізнесом, владою і міжнародними партнерами, зокрема в створенні спільних команд і цифрових платформ для моніторингу та аналізу співпраці.

Кейс 3. Форум з покращення територіальних громад «Інноваційно-освітні проєкти територіального партнерства»

Молодь та студенти активно залучаються до організації й участі у форумах, що стимулює розвиток взаємодії між бізнесом, владою і територіальними громадами. Обговорюються важливі соціальні питання, такі як захист прав людини в умовах воєнного стану, розвиток кваліфікованих кадрів для регіону та підтримка пільгових категорій населення, що підсилює соціальну складову сталого розвитку.

Кейс 4. Круглий стіл «Університет та сталий розвиток громад»

Заклади вищої освіти виступають ініціаторами створення консорціумів та платформ для координації зусиль науковців, практиків, влади і громад у досягненні цілей сталого розвитку. В рамках таких заходів піднімаються питання аграрного сектору, відкритого врядування, соціального супроводу та екологічної складової, що особливо актуально для повоєнного відновлення регіону.

Отже, реалізація стратегій, орієнтованих на навчальний процес, партнерства, соціальне підприємництво, наукові дослідження та ефективну комунікацію, сприяє побудові університетів нового покоління, які активно взаємодіють із суспільством і створюють позитивні зміни. Міжнародний досвід демонструє, що інтеграція третьої місії не лише покращує якість освіти, а й сприяє сталому розвитку суспільства загалом.

Залучення громади до дослідницьких і практичних проєктів є важливим і необхідним з кількох ключових причин. Залучення до проєктів мотивує громаду активніше брати участь у вирішенні місцевих проблем та розвиває культуру громадської відповідальності. Громадяни, які безпосередньо стикаються з проблемами, можуть надати цінну інформацію та практичні інсайти, що сприяють більш обґрунтованим і релевантним дослідженням. Проєкти, які враховують думку

громади, сприймаються як більш прозорі та справедливі, що сприяє їх кращому сприйняттю та підтримці. Багато міжнародних грантових програм (зокрема Erasmus+) надають перевагу проектам, що залучають місцеві громади, оскільки це свідчить про сталість та ефективність ініціатив. Співпраця з громадою дозволяє використовувати колективний інтелект, що сприяє пошуку нових рішень і підходів до вирішення проблем. В той же час спільна робота над проектами об'єднує людей, створюючи міцніші зв'язки та підвищуючи рівень соціального капіталу. Отже, залучення громади не лише підвищує ефективність досліджень і практичних проєктів, але й сприяє розвитку суспільства в цілому. Це важливий аспект для будь-якого успішного наукового чи соціального проєкту.

Університети використовують різні методи та інструменти для залучення громади до своїх проєктів.

1. Комунікаційні та інформаційні інструменти

Соціальні мережі та веб-платформи – активне використання Facebook, Instagram, YouTube, Telegram, місцевих онлайн-ЗМІ для інформування громади про проєкти.

Онлайн та офлайн зустрічі – проведення відкритих презентацій, вебінарів, круглих столів та громадських слухань.

Інформаційні бюлетені та електронні розсилки – регулярні новини про університетські ініціативи.

Місцеві ЗМІ – співпраця з локальними радіо, телебаченням та друкованими виданнями для розповсюдження інформації.

2. Інтерактивні методи залучення

Хакатони та конкурси – організація інноваційних змагань, де громада може долучитися до розробки ідей.

Спільні воркшопи та тренінги – навчальні події, де мешканці отримують нові знання та навички, пов'язані з темою досліджень університету.

3. Організаційні та партнерські інструменти

Меморандуми про співпрацю – офіційні домовленості з місцевими громадами, бізнесом і владою.

Публічно-приватне партнерство – залучення компаній до фінансування або співреалізації науково-практичних проєктів.

Спільні дослідницькі центри – створення лабораторій чи аналітичних груп за участю громади.

4. Практичне залучення громади:

Волонтерські програми – залучення місцевих мешканців до реалізації суспільно важливих проєктів.

Громадські стажування для студентів – інтеграція студентських практик у місцеві бізнеси та соціальні проєкти.

Експериментальні проєкти – спільні екологічні, інженерні чи соціальні ініціативи, що базуються на реальних потребах громади.

Університети відіграють ключову роль у розвитку підприємництва на місцевому рівні, оскільки володіють значними інтелектуальними, науковими та організаційними ресурсами, які сприяють економічному зростанню та соціальним змінам. Ініціативи університетів зосереджені на синергії освіти, науки та бізнесу. Вони створюють бізнес-школи та освітні платформи, які готують майбутніх лідерів з цілісним розумінням підприємництва, поєднуючи кращі світові практики з національними особливостями економіки. Особлива увага приділяється адаптації до новітніх технологій і врахуванню глобальних тенденцій, водночас спираючись на загальнолюдські цінності. Ці освітні центри пропонують навчальні курси, тренінги, майстер-класи, семінари, вебінари, дискусійні майданчики та воркшопи, що забезпечують комплексний підхід до розвитку підприємницьких навичок. Обладнані сучасними

мультимедійними ресурсами аудиторії дають змогу проводити заходи як офлайн, так і онлайн, створюючи відкритий простір для бізнес-консультацій і партнерських зустрічей. Університетські ініціативи підтримують не лише теоретичну підготовку, а й практичну реалізацію проєктів у різних сферах, зокрема в агробізнесі, територіальному розвитку та соціальному підприємництві. Дуальна форма навчання з міжнародними партнерами дає можливість набувати сучасних компетенцій, використовуючи інклюзивний підхід.

Особливо важливою є підтримка вразливих категорій населення – ветеранів, членів їхніх сімей, осіб з особливими заслугами, які проходять професійну адаптацію через курси підвищення кваліфікації з підприємництва та бізнес-планування. Така підтримка здійснюється за рахунок державних і місцевих ресурсів, а також міжнародних фондів. Учасники навчальних програм отримують знання з практичних кейсів, бізнес-планування, юридичних аспектів, оподаткування, інтернет-маркетингу та управління ризиками. Вони готують грантові заявки, що відкриває можливості для фінансування та розвитку власної справи.

В межах євроінтеграційних процесів університети активно впроваджують європейські методики у сфері сільського розвитку, підтримуючи професійне зростання представників місцевого самоврядування. Семінари, тренінги та консультації допомагають впроваджувати інновації, покращувати комунікації й підтримувати сталий розвиток громад.

Таким чином, університетські ініціативи у сфері підприємництва не лише сприяють створенню нових робочих місць і підвищенню рівня життя, але й виступають рушієм економічної модернізації, формуючи покоління підприємців, здатних розвивати локальні громади та виходити на міжнародні ринки.

Використані джерела:

1. Бізнес-школа CHAY. URL: <https://sumy-business-school.snau.edu.ua/>
2. Освітня програма «Стале сільське господарство та продовольча безпека» «Sustainable agriculture and food security» URL: <http://surl.li/brxuev>
3. Центр колективного користування науковим обладнанням «Лабораторія екологічного землеробства та природокористування» (CCUSE «EcoLab») URL: <http://surl.li/ikznlz>
4. Стратегія CHAY на 2021-2025pp. URL: <https://surl.li/wmeaof>
5. Дуальна освіта CHAY. URL: <https://dual.snau.edu.ua/>
6. Офіційний сайт проєкту UNICOM. URL: <https://unicom.snau.edu.ua/>
7. Прокопів М.В. Зміст та вектори міжнародного співробітництва територіальних громад. Академічні візії. 37. 2024. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1490>
8. Порадник для ефективної співпраці вишів і місцевих громад. URL: <https://osvita.ua/vnz/reform/93733/>
9. Співпраця університетів та громад: шлях до відновлення України. URL: <https://osvita.ua/vnz/93421/>

Відомості про авторів:

1. **Мельник Олена Сергіївна**, к. т. н., доцент, керівник сектору міжнародних проєктів, Сумський національний аграрний університет, olena.melnyk@snau.edu.ua
2. **Лищенко Маргарита Олександрівна**, д. е. н., професор, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи, Сумський національний аграрний університет, lm_1980@ukr.net
3. **Макарова Вікторія Вікторівна**, д. е. н., професор кафедри маркетингу та логістики, Сумський національний аграрний університет, viktoria.makarova@snau.edu.ua
4. **Харченко Тетяна Олександрівна**, д. н. з держ. управл., доцент кафедри публічного управління і адміністрування, Сумський національний аграрний університет, tanyaparanuchok@gmail.com

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ У АКТИВНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СУСПІЛЬСТВОМ

5.1. Основні рекомендації щодо розвитку третьої місії в Україні

Рекомендації для органів управління у сфері освіти, політиків і посадовців

В рамках Плану заходів щодо реалізації Стратегічного плану діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року (пункт «5.2.1.5. Реалізація політики всебічного сприяння волонтерству, соціальним проектам, студентському самоврядуванню в закладах вищої освіти, залучення закладами вищої освіти коштів для реалізації громадських проєктів» [1], що включає такі заходи як «1) Розробка рекомендацій щодо посилення третьої місії закладів вищої освіти; 2) Інформаційні заходи щодо популяризації посилення третьої місії ЗВО») пропонується:

Сприяти підвищенню обізнаності про зростаючу соціальну роль вищої освіти та ЗВО у знаннєвому суспільстві, наголошувати на необхідності залучення ЗВО, інших знаннєвих інституцій до процесів повоєнного відновлення

Комунікувати та адвокувати за необхідність переосмислення, переформатування освітньої та дослідницької діяльності ЗВО, їх узгодження із потребами повоєнної відбудови, відновлення та відродження, зосередження на економічній реструктуризації, технологічному розвитку, соціальній згуртованості та інклюзії, особистісному зростанні та професійному розвитку різних категорій здобувачів вищої освіти, з особливою увагою до перекваліфікації ветеранів війни, людей з інвалідністю та інших груп з особливими освітніми потребами

Всіляко підтримувати участь університетів у діалозі з органами державної влади, міжнародними та національними донорами, громадськими активістами, бізнесом та залучати їх до процесів ухвалення рішень на національному, регіональному та місцевому рівнях

Заохочувати партнерство та співпрацю між ЗВО, схилиючи їх говорити одним голосом і робити цей голос більш гучним через створення колегіальних органів, формальних і неформальних робочих груп, сприяння участі закладів вищої освіти в національних та міжнародних командах, задіяних у процесах гуманітарного, соціально-економічного, соціокультурного, екологічного відновлення, інноваційних та R&D проєктах тощо.

Стимулювати партнерство та співпрацю між ЗВО та бізнесом, між ЗВО та громадами[2], обираючи напрями співпраці залежно від профілю університету, запитів та потреб громади та бізнесу, з особливою увагою на малий і середній бізнес.

Разом із національними та міжнародними експертами (наприклад, HERE Team (Національною командою з реформування вищої освіти), Bologna experts, представниками проєктних команд Програми ЄС Еразмус+) організувати низку комунікативних заходів з метою обговорення і поширення ідей щодо третьої університетської місії та розроблення методичних рекомендацій з її впровадження українськими ЗВО.

Наразі необхідною є розробка національних рамок і політики підтримки та механізмів фінансування, які чітко визнають і просувають третю місію університетів. Для стимулювання партнерства університетів і громад важливою є наявність відповідних грантів, податкових пільг або інших стимулів, щоб заохотити університети активно співпрацювати з бізнесом і громадами.

З метою сприяння співпраці та обміну знаннями продуктивним буде надання університетам доступу до відповідних даних і ресурсів для інформування про стратегії залучення громад та ефективного вирішення місцевих потреб, створення і просування мережових можливостей і платформ для університетів, державних установ, підприємств і громадських організацій для їх активного включення та співпраці.

Фінансування навчальних програм та просвітницьких заходів для співробітників університету й партнерів з громад для покращення їхніх навичок співпраці, суспільно цінних досліджень та розробка стандартизованих показників для вимірювання суспільного впливу університету, його залучення до ініціатив регіонального розвитку, сприяння місцевому економічному зростанню, соціальній згуртованості та культурному розвитку, інтеграція третьої місії в моделі акредитації та фінансування університетів посилять суспільну місію університетів.

Рекомендації для українських ЗВО щодо впровадження третьої місії

Розгорнути загальноуніверситетську кампанію з метою інституціоналізації третьої університетської місії, залучивши до її обговорення та ухвалення студентство, науково-педагогічний та адміністративний персонал, керівництво ЗВО, його зовнішніх стейкхолдерів.

Обрати для інституціоналізації третьої місії університету comprehensive підхід, зробивши її наскрізною, всеосяжною та такою, що узгоджується із стратегічними цілями розвитку ЗВО, відповідає потребам і запитам громади, де розташований ЗВО, а також величким викликам повоєнних трансформацій в Україні, її перетворення у резиліентне, динамічне, гнучке, інклюзивне знанняве суспільство, здатне використовувати

знання (у широкому сенсі цього слова, як академічні теорії та гіпотези, щоденну локальну інформацію, соціальні компетенції, професійні навички, емоційний інтелект, місцеві знання тощо) для розв'язання проблем, врегулювання конфліктів, досягнення консенсусу в повсякденному житті.

Переглянути (за потреби) та визначити коло ключових зацікавлених сторін, встановити та підтримувати зв'язки, укладати та розвивати академічні та неакадемічні партнерства.

Розробити бренд-бук університету, у якому детально викласти три місії ЗВО, й особливо третю університетську місію, популяризувати її всередині та за межами університету.

Переглянути бюджет університету, передбачивши фінансування соціальних ініціатив та проєктів, винагороду персоналу і студентству за їх внесок у реалізацію третьої місії; проводити фандрейзингові, краудфандінгові компанії з метою згуртування університетської спільноти, зміцнення її зв'язків із громадою.

Активізувати співпрацю з громадою (громадами, бізнес-спільнотами, громадянським суспільством), регулярно проводити опитування, запровадити консультації із зовнішніми та внутрішніми стейкхолдерами щодо громадських ініціатив, соціальних проєктів, участі ЗВО у розв'язанні локальних викликів і проблем.

Розвивати стосунки із зовнішніми стейкхолдерами – неакадемічними партнерами ЗВО, розглядати їх у якості

- замовників, бенефіціарів, партнерів, користувачів академічних (знанневих) та неакадемічних послуг, що їх можуть пропонувати та надавати ЗВО
- співтворців нових знань, якікладають свій соціальний капітал, практичний досвід, знання місцевості, кліматичних умов, поведінкових звичок, традицій, вірувань місцевої громади тощо у проведення досліджень

- запрошувати пересічних громадян у ролі експертів-оцінювачів *ex ante* и *ex post*.

Розглядати навчання та викладання у контексті відповідей на виклики повоєнного відновлення, відродження, зцілення, допомоги у вирішенні політичних, економічних, соціальних, екологічних, технологічних, психологічних проблем, покращення ментального та фізичного громадського здоров'я, виробничих, інженерних та інших проблем на місцевому, регіональному, національному та глобальному рівнях.

Переглянути та оновити ступеневі освітні програми, оновити / розробити програми підвищення кваліфікації, навчальні плани мікрокваліфікацій з урахуванням потреб місцевої громади, на основі принципів актуальності, соціальної значущості, активного навчання, навчання через служіння.

Розширити обсяги освітніх послуг, включаючи навчання упродовж життя, намагаючись залучити до навчання, інтегрувати в освітянську спільноту здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, зокрема:

- ветеранів війни
- внутрішньо переміщених осіб
- осіб, які втратили роботу через бойові дії та / або економічну реструктуризацію
- представників уразливих груп (діти-сироти, сім'ї, які втратили родичів тощо)
- військовополонені, жертви тортур
- та інші.

Більше використовувати активне навчання, навчання через служіння (*service learning*), навчання через практику (*learning by doing*), які допоможуть студентам опанувати предмет, застосувати та перевірити теоретичні знання, надаючи

послуги громаді та сприяючи її відродженню, що сприятиме зростанню соціальної відповідальності здобувачів освіти, відчуттю належності до громади, участі студентів у переосмисленні та модернізації власної країни.

Координувати дослідницьку діяльність ЗВО із його третьою місією, реорганізувати дослідження відповідно до принципів відкритої науки (Open Science), відповідальних досліджень і інновацій (Responsible Research and Innovations), підвищуючи суспільну цінність досліджень та їхню користь для громади.

Практикувати *engaged research* / дослідження для громади і разом з громадою, а саме:

- використовувати потенціал університету для розв'язання певної проблеми громади за її запитом
- використовувати громаду як ресурсу для дослідження (майданчик для перевірки нових ідей і концепцій, пілотування ініціатив тощо)
- проводити дослідження з метою вивчення громади, аналізу подій.

Регулярно консультиватися з представниками громад, органами влади, бізнес-групами, науковцями та академічними партнерами з метою визначення сфер, галузей, секторів, де дослідження найбільш необхідні для вирішення поточних і майбутніх викликів відновлення.

Переглянути результати завершених, здійснених ЗВО у попередні роки досліджень для подальшої оцінки генерованих знань з метою їх практичного використання, валоризації (перетворення на загальне благо), перетворити результати дослідження на ноу-хау, технології, через додану вартість здобути прибутки.

Регулярно проводити хакатони, брейнстормінги із залученнями усіх зацікавлених сторін (академічної спільноти, сту-

дентства, зовнішніх стейкхолдерів ЗВО, пересічних громадян) з метою виявлення та врахування у дослідницькій діяльності численних та різноманітних потреб повоєнної України, наприклад:

- пошук цифрових рішень для подальшої демократизації, екологізації тощо (інструменти для опитування громадської думки, моніторингу якості води та повітря);
- допомога різним віковим та соціальним групам справлятися з ПТСР;
- використання мистецтва для покращення фізичного та психічного здоров'я та благополуччя в громадах.

Створювати міждисциплінарні дослідницькі групи та/або входити до існуючих дослідницьких груп для генерації необхідних знань.

Опанувати навички лобіювання, фандрейзингу для дослідницьких проєктів, поширення та популяризації результатів досліджень.

Накопичувати та застосовувати найкращі практики обміну та поширення знань.

Рекомендації для бізнесу та місцевих громад

Сприймати ЗВО як партнера, ресурс для пошуку відповідей на виклики та розв'язання проблем різної природи; практикувати різні форми, способи взаємодії між ЗВО, громадами та бізнесом; при цьому наголошувати, що у кожному випадку ініціаторами та бенефіціарами такої взаємодії можуть бути як ЗВО, так і представники бізнесу, органів місцевої влади, комунальних підприємств, громадянського суспільства, освітніх установ, органів охорони здоров'я, інших організацій:

- спільне проведення досліджень;
- спільне використання дослідницької інфраструктури;
- спільні публікації;

- навчальні візити;
- стажування;
- консультації, дорадчі послуги;
- створення прототипу приладу;
- випробування методики, пристрою, установки;
- залучення до розроблення освітніх програм, навчальних дисциплін;
- проведення занять, лекцій;
- організація практики;
- спільні конференції, форуми;
- створення і розвиток, розширення мереж;
- участь в комітетах, наглядових радах;
- узгодження стандартів, розроблення інструкцій, настанов для підприємств, галузей, секторів, органів влади тощо.

Використовувати потенціал ЗВО для планування, організації, проведення просвітницьких, культурних, соціокультурних, екологічних заходів, започаткування інших ініціатив для громади, наприклад:

- лекції з енергозбереження, тренінг з фінансової чи цифрової грамотності;
- вистави;
- концерти;
- спортивні заходи;
- виставки обладнання, технологій, сільськогосподарських культур;
- збереження культурної спадщини;
- розвиток місцевого туризму;
- започаткування соціального підприємництва
- промоція інклюзії, прав людини, гендерної рівності, стійкого розвитку;

- адвокація (походить від латинського слова 'advocare' і буквально означає «заклик до надання підтримки»).

Звертатись до ЗВО із запитом про знання, науковий супровід певних напрямів діяльності місцевих підприємств, регіональних підприємств, місцевих органів влади, політиків, громадських активістів, наприклад з питань міжнародного співробітництва, пошуку партнерів за кордоном, започаткування інформаційних, промоційних, адвокаційних, фандрейзингових кампаній, використання новітніх технологій тощо. Чітко повідомляти про потреби та виклики: сформулювати для університетів конкретні проблеми та потреби, щоб сприяти розвитку відповідних досліджень і рішень.

Оформлювати взаємодію і співпрацю між ЗВО та іншою юридичною особою через укладання угоди, договору, меморандуму про співпрацю, в яких визначено обсяг, обов'язки та очікувані результати спільних намірів, проєктів, ініціатив.

Пропонувати відгуки та оцінку залучення університетів, надавати конструктивну критику та пропозиції, щоб допомогти університетам підвищити актуальність і вплив своїх зусиль із залучення громади.

Підтримувати збір коштів університетом для проєктів, орієнтованих на громаду, робити фінансовий внесок або інший внесок в ініціативи університету, які приносять користь місцевій громаді.

Використані джерела:

1. План заходів щодо реалізації Стратегічного плану діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66c/5f0/f4b/66c5f0f4b0feb421885464.pdf> с.159

2. Community is understood in a broad sense of the word as community of place, interest or identity (Erasmus+ TEFCE project)

Відомості про авторів:

Оржель Олена Юріївна, д. н. з державного управління, головна наукова співробітниця відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти НАПН України, cohesion@ukr.net

5.2. Практичні рекомендації щодо організації центрів взаємодії з суспільством (з громадами)

Організація ефективного центру взаємодії з суспільством є ключовим інструментом для налагодження конструктивного діалогу між університетом та місцевими громадами. Такий центр має слугувати платформою для обміну знаннями, підтримки проєктів розвитку та спільного вирішення соціально-економічних проблем.

У робочому плані проєкту UNICOM передбачено створення центрів взаємодії з громадами. Сумський національний аграрний університет (СНАУ), як лідер відповідного робочого пакету, розробив типові Положення, яке пройшло обговорення серед учасників консорціуму та прийнято до впровадження. Так, вже запущено процеси утворення центрів взаємодії з громадами в інших університетах партнерах проєкту.

Розглянемо передумови створення центрів співпраці з громадами:

1. Формування чіткої нормативної бази

Створення центра потребує розробки та впровадження детального положення, яке регламентує його функції, структуру, завдання і повноваження. На прикладі СНАУ, наказом №193-од від 5 травня 2025 року було затверджено Положення про відокремлений підрозділ «Центр взаємодії з громадою та

суспільством» (UNICOM-центр). Цей документ чітко визначає мету центру, принципи його роботи та порядок взаємодії з різними стейкхолдерами.

Рекомендація: Для будь-якого університету важливо створити подібний регуляторний акт, який легітимізує діяльність центру та забезпечує прозорість його функціонування.

2. Визначення ключових функцій та напрямів діяльності

UNICOM-центр СНАУ здійснює такі основні функції:

- організація комунікації з місцевими громадами та органами влади;
- підтримка соціально-економічних проєктів;
- проведення освітніх та консультаційних заходів для громадян;
- координація спільних ініціатив університету і громади;
- сприяння реалізації регіональних програм розвитку.

Рекомендація: Центр повинен чітко визначити пріоритетні напрямки роботи, виходячи з потреб регіону та можливостей університету.

3. Забезпечення матеріально-технічної бази та ресурсів

Для ефективної роботи центру необхідно облаштувати відповідний простір із сучасним технічним оснащенням – конференц-зали, мультимедійне обладнання, простори для неформального спілкування. Важливим є також фінансове забезпечення, що дозволить реалізовувати різноманітні заходи та підтримувати персонал.

Рекомендація: Залучати кошти через гранти, державні програми і партнерства з бізнесом.

4. Відкритість та інклюзивність

Досвід впровадження показує, що центр має бути відкритим до всіх зацікавлених сторін: представників місцевої влади,

громадських організацій, підприємців, студентів і викладачів. Важливо впроваджувати інклюзивні практики, які враховують потреби різних соціальних груп.

Рекомендація: Забезпечити доступність послуг центру, включаючи онлайн-платформи та офлайн зустрічі.

5. Експертна підтримка та кадрове забезпечення

Центр повинен мати команду фахівців з різних сфер: експертів із розвитку громад, соціологів, економістів, юристів, психологів, які можуть надавати комплексну підтримку мешканцям громад.

Рекомендація: Залучати до роботи викладачів, аспірантів, а також залучати зовнішніх експертів.

6. Моніторинг та оцінка ефективності

Для розвитку і вдосконалення діяльності центру необхідно системно збирати зворотний зв'язок, аналізувати результати проведених заходів і коригувати стратегію.

Рекомендація: Впровадити систему регулярної звітності та оцінки впливу.

Для СНАУ створення у 2025 році такого центру стало кульмінаційним і логічним моментом, що дозволив систематизувати та урегулювати всі види діяльності університету, пов'язані з виконанням третьої місії – соціальної відповідальності і взаємодії з суспільством. Центр консолідує освітні, наукові, консультаційні та проектні ініціативи, спрямовані на розвиток громад, забезпечуючи комплексний і ефективний підхід до реалізації суспільних завдань.

Створення центрів взаємодії з громадою – це стратегічний крок для університетів, які прагнуть стати активними рушіями регіонального розвитку. Важливо поєднувати нормативне закріплення діяльності, забезпечення ресурсів, експертну підтримку та відкритість до всіх зацікавлених сторін. Досвід СНАУ

демонструє ефективність такої моделі, яку можна адаптувати до інших закладів вищої освіти.

Таким чином, нами було наведено різні визначення третьої місії університету, запропоновані напрямки та інструменти її реалізації. Так, третя місія університету є масштабним поняттям, яке охоплює важливі аспекти діяльності університетів, пов'язані не тільки з освітньою діяльністю. Університет стає тією ланкою, що об'єднує бізнес та владу для розв'язання важливих суспільних задач. Така співпраця дозволяє орієнтуватись на потреби різних груп стейкхолдерів та досягати синергійного ефекту. Університет може виконувати роль як підприємницької структури, так й винахідника інновацій, вихователя відповідальної молоді, виконавця аналітичних досліджень тощо. Одним з проявів третьої місії університету виділяють служіння суспільству, що включає в себе різноманітні аспекти прояву. Все це досягається шляхом викладання дисциплін, організації відповідних активностей, залучення студентів до наукових та практичних розробок, вивчення досвіду розвинених країн в цьому напрямку, формування відповідної співпраці між університетом, бізнесом та владою тощо. Це дозволяє досягти мети університетам з ефективної реалізації їх третьої місії.

Як показує досвід проєктів розбудови потенціалу вищої освіти, зокрема, Erasmus+ KA2, партнерство між європейськими та українськими університетами підсилює цей вплив. Воно виходить за рамки простого обміну знаннями, створюючи екосистему взаємного навчання, де європейські підходи збагачуються українськими практиками, отриманими з інновацій, спричинених війною. Ця співпраця є прикладом того, як спільна експертиза може долати розбіжності, зміцнювати соціальну згуртованість і сприяти справедливому розвитку через кордони. З огляду на майбутнє, поточна співпраця українських

та європейських університетів сприятиме змінам і в академічному середовищі України, адже, розширюючи досвід проєкту UNICOM, університети України мають можливість поступово перетворитися з класичних академічних центрів на структури, тісно інтегровані у свої громади та корисні для їх всебічного розвитку. Таким чином, українські університети також мають всі шанси стати двигунами прогресивного, інклюзивного майбутнього країни. Поєднуючи освіту з пріоритетами громад, вони прокладають шлях до майбутнього, де стійкість, інновації та справедливість є рушіями сталого розвитку.

Відомості про авторів:

Мельник Олена Сергіївна, к. т. н., доцент, керівник сектору міжнародних проєктів, Сумський національний аграрний університет, olena.melnyk@snau.edu.ua

НОТАТКИ

Наукове видання

**Третя місія університетів.
Керівництво з впровадження**

Методичний посібник

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку 11.06.25

Формат 60х84 1/16. Папір офсетний

Друк цифровий. Ум. друк. арк. 7,32. Обл.-вид. арк. 4,5

Тираж 100 прим. Замовлення № 29-05/27

Відділ реалізації. Тел.: (067) 542-08-01. E-mail: info@book.sumy.ua

ПФ «Видавництво «Університетська книга»»

40000, м. Суми, площа Покровська, 6

Тел.: (0542) 65-75-85. E-mail: publish@book.sumy.ua

www.book.sumy.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7461 від 05.10.2021

Віддруковано на обладнанні ПФ «Видавництво «Університетська книга»»